

Socioekonomisk analys Västsverige

juni 2020

Innehåll

1. Inledning.....	1
2. Demografi.....	2
Befolkningsutveckling.....	2
Befolkningstäthet	4
Åldrande befolkning	5
3. Arbetsliv.....	7
Sysselsättning	7
Arbetslöshet	12
Etablering på arbetsmarknaden	15
Matchning på arbetsmarknaden	16
4. Utbildning	19
Befolkningens utbildningsnivå	20
Tillströmning till eftergymnasiala utbildningar	20
5. Näringsliv	23
Regionalekonomisk utveckling.....	23
Strukturomvandling.....	24
Branschstruktur	25
Företagande	29
Innovation och FoU i Västsverige	30
FOU-investeringar	30
Innovation i Västsverige	31
6. Social sammanhållning	33
Segregation.....	33
Inkomst/fattigdom	34
Psykisk ohälsa	34
7. Agenda 2030.....	37
8. Referenser	38

1. Inledning

Västsverige har fått i uppdrag av svenska ESF-rådet att förbereda en regional handlingsplan för Europeiska socialfonden för perioden 2021–2027. Kopplat till framtagandet av en regional handlingsplan ska även en socioekonomisk analys presenteras. Analysen ska ge en övergripande bild av Västsveriges förutsättningar och kommer ligga till grund för kommande regionala prioriteringar och satsningar. Den socioekonomiska analysen är ett viktigt verktyg för att tydliggöra de trender och behov som finns i Västsverige.

Det dataunderlag som rapporten bygger på sträcker sig huvudsakligen fram till och med 2018. Normalt sett är det inget större problem att det saknas dagsaktuell information eftersom samhällsförändringar vanligen sker ganska långsamt. I skrivande stund är emellertid situationen långt ifrån normal med tanke på rådande pandemi. Pandemins konsekvenser i dagsläget är svåra att överblicka, men att det blir konsekvenser som kommer att påverka såväl programmets utförande som dess genomförande råder det inga tvivel om.

Innebär detta då att föreliggande analys är inaktuell? Inte nödvändigtvis, men det beror i stor utsträckning på hur allvarliga konsekvenserna blir. Ett tänkbart scenario är att pandemin mattas av och samhället återgår till det normala inom några få månader. Om så blir fallet torde det mesta som står i analysen vara relevant. Ett annat tänkbart scenario är att det dröjer betydligt längre innan pandemin mattats av. En sådan långvarig kris kommer sannolikt att få stora konsekvenser för samhällsutvecklingen och därmed för analysens relevans.

Man kan följaktligen konstatera att den socioekonomiska analysen har vissa begränsningar sett till situationen som råder under vår/sommar 2020, men analysen bedöms ändå ge en bild av Västsveriges förutsättningar. Flera av de utmaningar som uppmärksammades innan Covid-19 pandemin startade kommer att finnas kvar men det är viktigt att ta höjd för att de med största sannolikhet kommer anta andra former eller breddas. Samtidigt som vi ser områden som helt skiftar fokus. Den socioekonomiska analysen måste därför vara ett levande dokument som ses över och eventuellt kompletteras när effekterna av pågående pandemi blir tydliga för att på ett korrekt sätt spegla förutsättningarna i Västsverige. Analysen kan, och kommer, även användas i framtagandet av andra regionala prioriteringar, till exempel i arbetet med det västsvenska Regionalfondsprogrammet.

2. Demografi

Den mest grundläggande komponenten i ett samhälle är dess befolkning. En analys av befolkningsutvecklingen är därför en lämplig utgångspunkt för att bättre förstå utvecklingen i Västsverige.

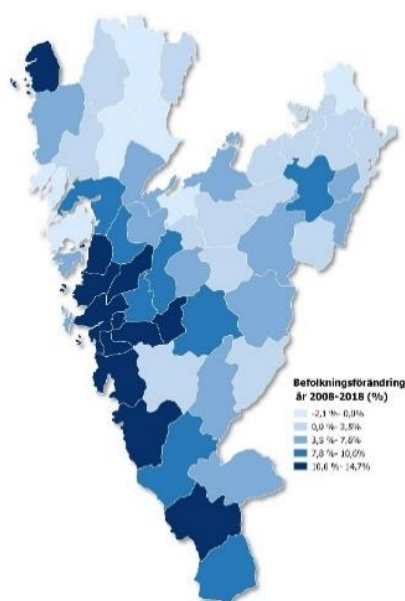
Befolkningsutveckling

Befolkningen i Västsverige har vuxit under lång tid. Sedan år 2008 har befolkningen ökat med 187 464 personer. I november 2019 hade Västsverige en befolkning på närmare 2 miljoner. Vilket är 20 procent av Sveriges befolkning. Ökningen är mycket snabb, mer än en procent per år de senaste åren i Västsverige. Mellan 2017 och 2018 växte Västsverige med 23 559 personer.

Tabell 2.1. Folkmängd och folkmängdsutveckling år 2008–2018. Källa: SCB

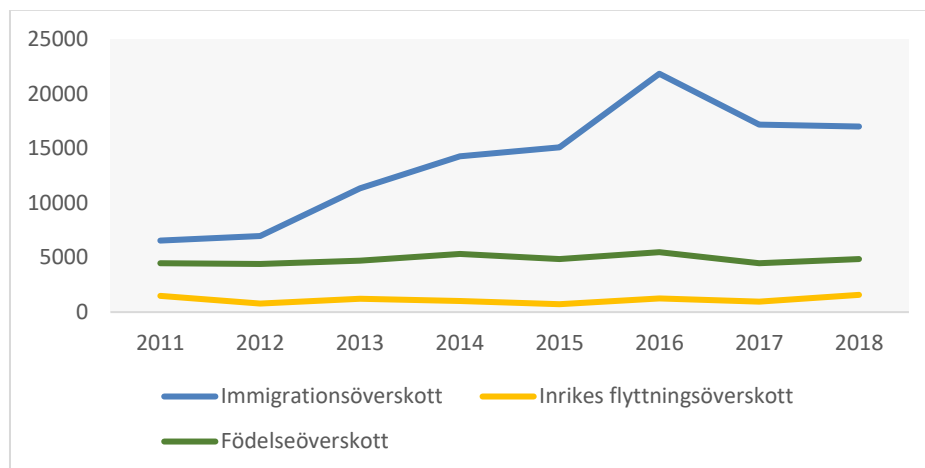
	2008	2018	Differens	Folkmängds- ökning (%)
Fyrbodal	259 359	273 106	13 747	5,3%
Göteborgsregionen	906 691	1 028 248	121 557	13,4%
Sjuhärad	208 522	224 540	16 018	7,7%
Skaraborg	256 234	267 268	11 034	4,3%
Halland	293 572	329 352	35 780	12,2%
Västra Götaland	1 558 130	1 709 814	151 684	9,7%
Västsverige	1 851 702	2 039 166	187 464	10,1%
Riket	9 256 347	10 230 185	973 838	10,5%

Folkmängden ökar främst längst med kusten med en tydlig koncentration kring Göteborgsområdet och norra Halland samt Strömstad, se karta. I Dalsland och i delar av Skaraborg är befolkningstillväxten betydligt långsammare. I åtta kommuner har befolkningsförändringen varit negativ.



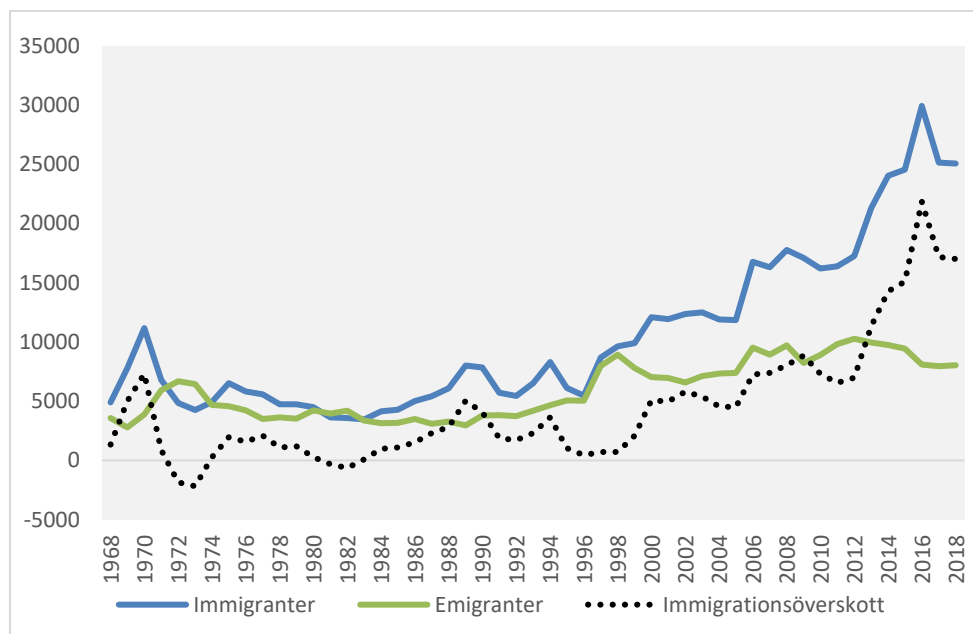
Figur 2.1. Befolkningsförändring (%) per kommun för 2008 jämfört med år 2018. Källa SCB.

Huvudorsaken till befolkningsökningen under perioden 2011–2018 i Västsverige är, precis som övriga Sverige, immigrationsöverskottet. Immigrationen har ökat årligen från 6 700 personer år 2011 till 17 000 personer 2018. Även födelseöverskottet har haft en svag ökning under perioden. Inrikes flyttningsöverskottet bidrar med i genomsnitt 1000 personer per år. Det är Hallands län som bidrar till det positiva flyttningsöverskottet. Västra Götalands län har haft ett negativt eller svagt positivt inrikes flyttnetto sedan 2014.



Figur 2.2. Befolkningstillväxtens komponenter, Västsverige, år 2011–2018. Källa: SCB

Figur 2.3 visar invandringen (immigration) och utvandringen (emigration) från Västsverige mellan åren 1968–2018. Den streckade linjen visar nettot. Kurvan med invandring blir en berättelse om humanitära katastrofer och svensk migrationspolitik. Dessa två faktorer har varit styrande för antalet invandrare sedan 1970-talet.

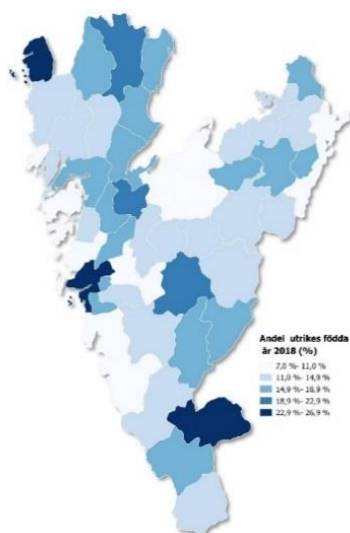


Figur 2.3. Immigration, emigration och immigrationsöverskott, år 1968–2018, Västsverige.

Förutom en topp år 1970 var invandringen till Västsverige liten under 70-talet. Enstaka år överskred utvandringen invandringen. Efter 1982 ökade invandringen stadigt fram till Luciabeslutet 1989. Drivkrafterna bakom ökningen var konflikter, oroshärda och politiskt förtryck runt om i världen. Åren 1993–1994 ökar och minskar invandringen till Västsverige. Invandringskurvas vassa topp förklaras av Balkankriget samt regeringens beslut om viseringstvång för bosniska medborgare. Under

slutet av 1990-talet var nettoinvandringen till Västsverige nära noll. Därefter har invandringen trendmässigt ökat samtidigt som utvandringen legat stabil. Sedan år 2006 har invandringen varit historisk hög. År 2016 var ett historiskt toppår med en invandring på 30 000 personer.

Den höga invandringsgraden de senaste åren har fått andelen av den utrikes födda befolkningen i Västsverige att öka från 13 procent 2008 till 18 procent 2018. Det finns stora skillnader mellan kommunerna i andelen av den utrikes födda befolkningen (se figur 2.4). Gruppen utrikes födda är ojämnt fördelad i Västsverige. Fördelningen varierar såväl länsvis, kommunvis och inte minst mellan stadsdelar i Västsveriges större städer. Bland kommunerna varierar andelen utrikesfödda i befolkningen från 7 procent i Öckerö kommun till 27 procent i Göteborgs kommun.



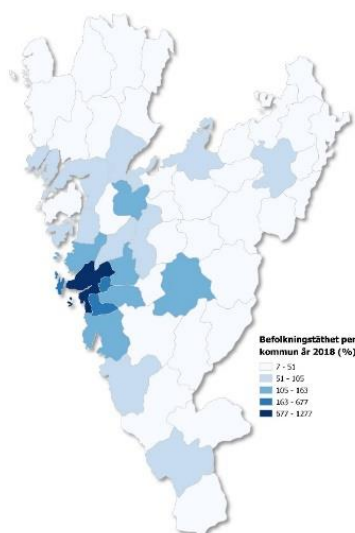
Figur 2.4: Andel utrikes födda år 2018 (%). Källa: SCB

Det är något vanligare att utrikes födda bor i storstadsområden jämfört med i övriga delar av landet. I Stor-Göteborg utgör exempelvis andelen utrikesfödda 21% av befolkningen vilket kan jämföras med 25% i Stor-Stockholm och 25% i Stor-Malmö. Ser man till övriga Sverige, storstadsområdena borträknade, utgör de utrikesfödda cirka 16% av befolkningen.

Utrikes födda har en annan ålderssammansättning än inrikes födda då flertalet är i arbetsför ålder. Detta gör att utrikes födda bidrar till att mildra obalansen mellan andelen personer i arbetsför ålder kontra andelen äldre. Flyttnettot, och då framförallt immigrationsöverskottet, har alltså gett det största bidraget till befolkningsökningen och förväntas fortsätta göra så de kommande åren. Hur det kommer utvecklas i framtiden är emellertid svårt att förutse, eftersom det till stor del beror på hur Sveriges riksdag beslutar om nivån för migrationen. Osäkerhetsfaktorn är sålunda hög. Konflikter och krig är en stark drivkraft för den globala migrationen, men även globaliseringen och klimatförändringar kan komma att öka i betydelse för utvecklingen av den internationella migrationen.

Befolkningstäthet

I och med att Västsveriges befolkning vuxit kraftigt under 2000-talet har även befolkningstätheten ökat. Västsverige har en befolkningstäthet på 70 invånare per km². Detta är nästan tre gånger högre än riksgenomsnittet på 25 invånare per km². Samtidigt skiljer det sig mycket inom Västsverige och i jämförelse med andra regioner. Stockholm och Skåne har en högre befolkningstäthet jämfört med Västsverige (360 respektive 124 invånare per km²).

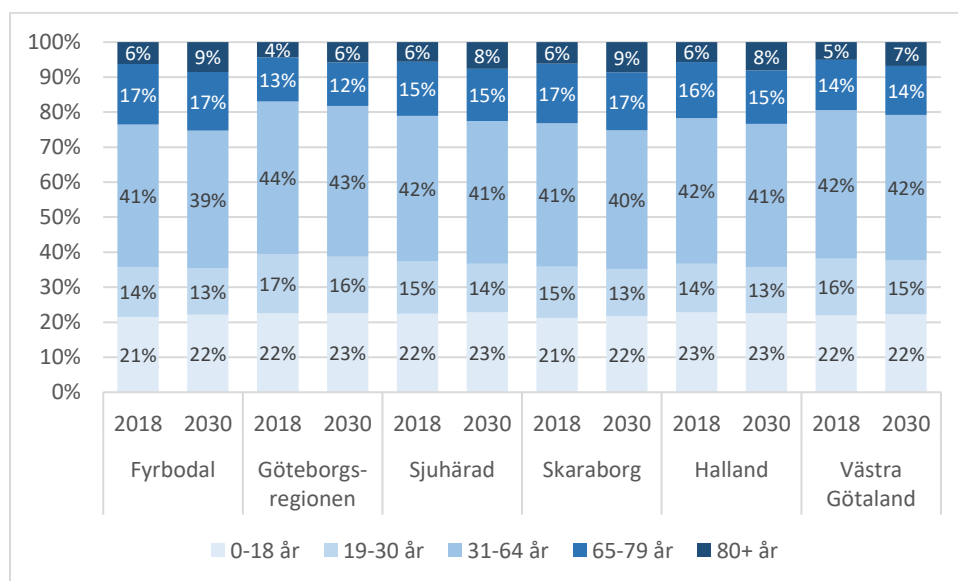


Figur 2.5 Befolkningstäthet, antal invånare per km² fördelat kommun 2018. Källa: SCB

Befolkningstätheten varierar mycket i regionens olika delar. I de flesta kommuner är befolkningen koncentrerad till centralorten. Befolkningstätheten är som högst i Göteborg och kommunerna runt samt längst med kusten söder om Göteborg. Områden i Västsverige som har lägst befolkningstäthet är lokaliserade i norra och östra delarna av Västsverige, se karta. Lägst befolkningstäthet har Dals-Eds kommun.

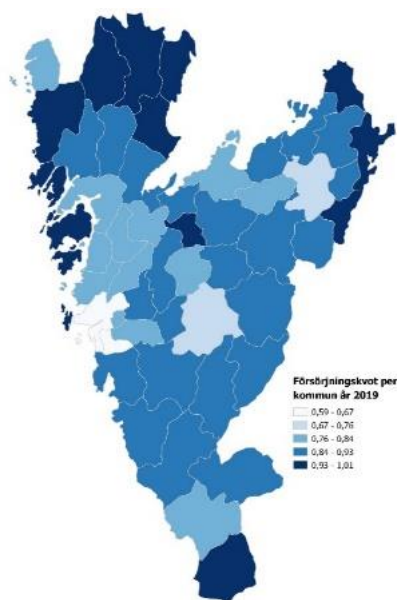
Åldrande befolkning

Befolkningen i Västsverige beräknas att fortsätta att växa med något mer än en procent för åren 2019–2030. Samtliga åldersgrupper beräknas öka, men tillväxten kommer vara andelsmässigt högst för åldersgruppen 80 år. I flera delregioner prognosticeras även antalet barn att öka mer än de andra åldersgrupperna, se figur 2.6. Sammantaget innebär detta att försörjningskvoten kommer kunna antas att öka de kommande åren.



Figur 2.6. Andel invånare per åldersgrupp, 2018 och 2030 (prognos). Källa: SCB och egna beräkningar. Not. Pga. Avrundning summerar inte staplarna till 100%.

Försörjningskvoten är ett grovt mått som visar hur många de i yrkesaktiv ålder ska försörja. Västra Götaland har en försörjningskvot på 0,74 och Halland 0,84. Detta innebär att en person boende i Halland som är i yrkesaktiv ålder ska försörja 0,84 personer som är yngre eller äldre. Desto högre tal innebär en större försörjningsbörda för de i yrkesaktiv ålder. Försörjningskvoten skiljer sig inom Västsverige. Gullspång, Karlsborg och Sotenäs är de tre kommuner med högst försörjningskvot, medan Göteborg, Mölndal och Skövde har lägst försörjningskvot i Västsverige 2019, se karta.



Figur 2.7. Försörjningskvot per kommun år 2019. Källa: Kolada

Den demografiska försörjningskvoten tros öka i framtiden för Västsverige. Hur den demografiska utvecklingen kommer utvecklas påverkar bland annat välfärdens finansiering och arbetslivets kompetensförsörjning. Problembeskrivningen är relevant. Men att enbart fokusera på det bekymmersamma med stigande försörjningskvoter riskerar att bli alltför ensidigt. En ökad livslängd är tveklöst en av mänsklighetens största framgångar. Samtidigt står vi inför stora utmaningar när människor lever allt längre och det föds färre barn än tidigare. Befolkningen blir allt äldre och att allt färre ska försörja vilket medför konsekvenser för en hållbar samhällsutveckling. En äldre befolkning kommer innebära en växande efterfrågan på välfärdstjänster. Dessa ska finansieras med ett skatteunderlag som inte förväntas växa i motsvarande takt. När kostnaderna ökar snabbare än intäkterna uppstår ett finansieringsgap. Att möta den utvecklingen är en strategisk fråga för en hållbar utveckling framöver. Förmågan att leverera jämlik samhällsservice kommer sättas på prov när behoven ökar snabbare än intäkterna, något som ofta slår hårdast mot redan svaga grupper.

3. Arbetsliv

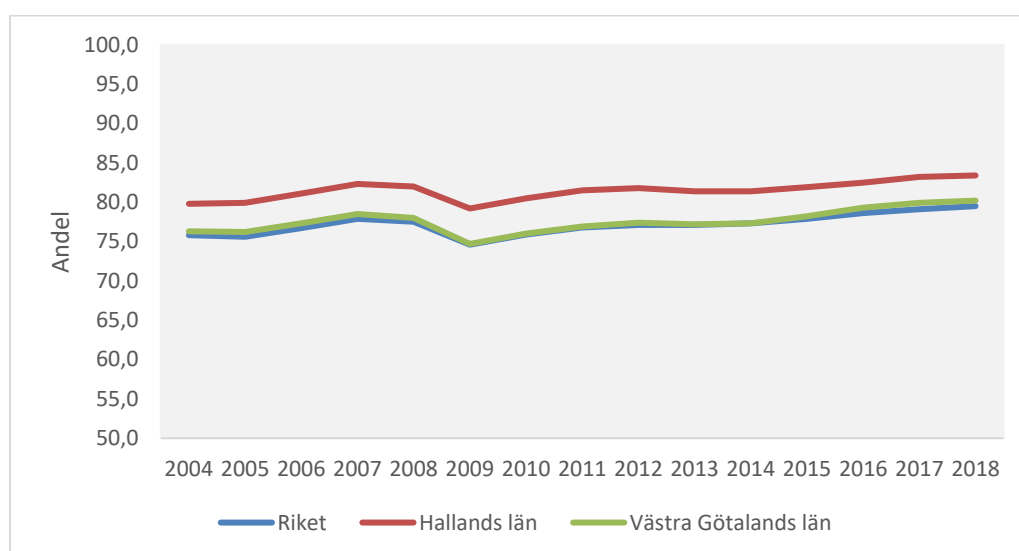
Detta kapitel fokuserar på sysselsättningen i Västsverige och dess utveckling över tid. Det finns anledning att åter uppmärksamma Coronapandemin och att dess konsekvenser i skrivande stund är högst oklara. Man kan dock konstatera att den kommer innebära stora utmaningar och att grupper som hade det svårt på arbetsmarknaden före pandemin sannolikt kommer få det ännu svårare under en tid framöver.

Sysselsättning

För välfärden och den ekonomiska utvecklingen är sysselsättningen i befolkningen en av de viktigaste faktorerna. Att delta i arbetslivet är även viktigt för att skapa sociala kontaktnät, gemenskap och relationer.

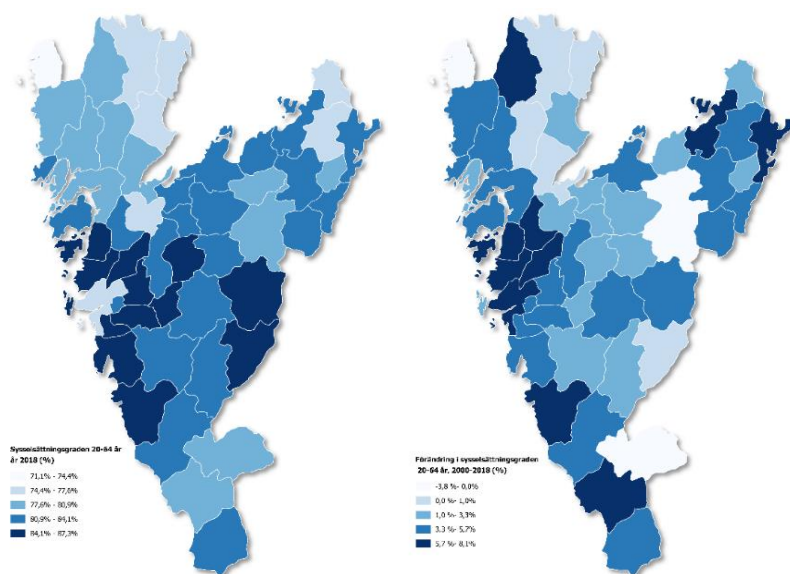
Sysselsättningsgraden (sysselsatta som andel av befolkningen, 20–64 år) har varierat över åren (se figur 3.1). Västsverige som helhet har en sysselsättningsgrad något högre än riksgenomsnittet. Det är framförallt Hallands län som har en högre sysselsättningsgrad jämfört med riket.

Sysselsättningsgraden har ökat i Västsverige sedan 2004 med en nedgång under 2008/2009 men har återhämtat sig och ligger nu på samma nivåer som 2007. Under perioden 2013 till 2018 ökade antalet sysselsatta med 82 000 personer i Västsverige. Anledningen till att sysselsättningsgraden förändras kan bero på många olika faktorer.



Figur 3.1: Sysselsättningsgraden i Västsverige och riket, 20–64 år, 2004–2018. Källa: SCB

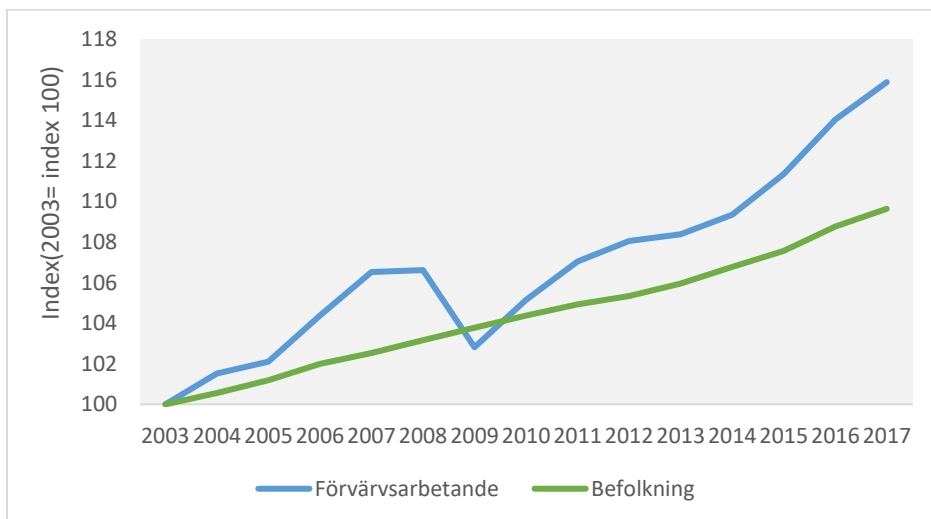
Nedan visas två kartor. Den vänstra visar sysselsättningen för åldersgruppen 20–64 år för år 2018 per kommun i Västsverige. Mönstret som framträder är att det finns en betydande skillnad i sysselsättningsgraden för befolkningen 20–64 år. Kungsbacka kommun har den högsta sysselsättningsgraden, 88 procent, följt av Lerum, Härryda och Kungälv. För flertalet av kommunerna i Fyrbodal är sysselsättningsgraderna för låga eftersom den officiella statistiken inte har med alla gränspendlare till Norge. Senaste statistiken över gränspendlingen är från 2014 och i den ökar t.ex. Strömstads sysselsättningsgrad från 70 procent till 84 procent. Därför ska bedömningen av sysselsättningsgraden i dessa kommuner göras med stor försiktighet.



Figur 3.2. Andel sysselsatta 20–64 år 2018 samt förändring i sysselsättningen 2008–2018 per kommun. Källa: SCB

Under perioden 2000–2018 ökade sysselsättningsgraden procentuellt mest i Varberg följt av Karlsborg och Stenungsund. Det är också stor skillnad mellan kommuner i Västsverige. Av regionens 55 kommuner minskade sysselsättningen något i fyra kommuner. Mest minskade andel sysselsatta i Hylte kommun.

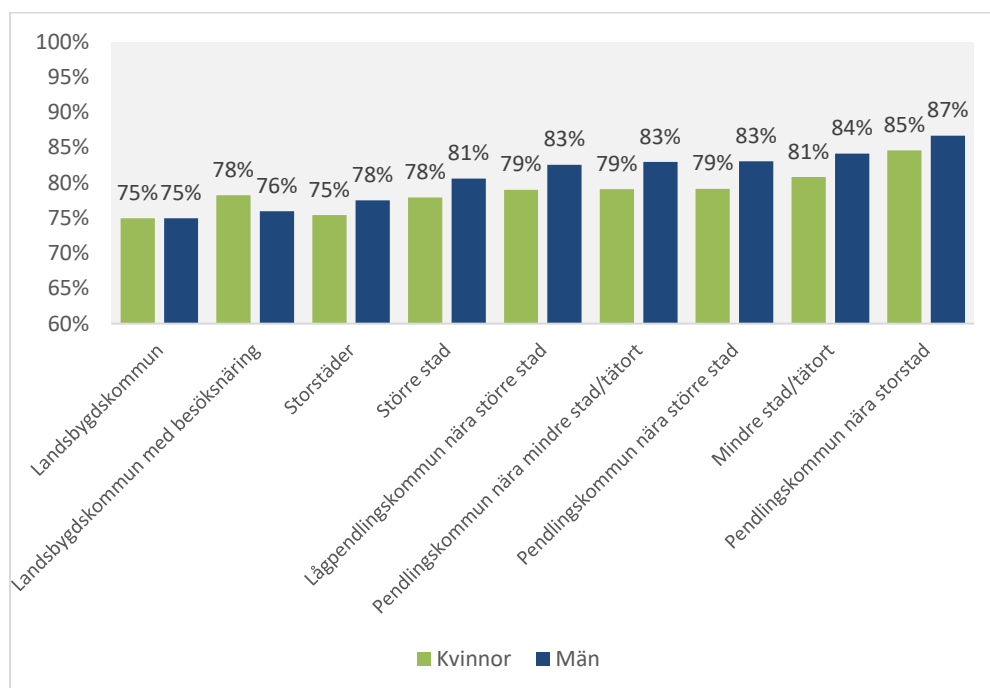
Ett annat sätt att illustrera den ökade sysselsättningen är att visa befolkningen och sysselsättningens utveckling tillsammans i en indexserie. Figur 3.3 visar att sysselsättningen har över tid en större ökning än befolkningen i Västsverige. Detta visar att sysselsättningen har ökat mer än befolkningen med undantag under finanskrisen år 2009.



Figur 3.3. Befolknings- och sysselsättningsutvecklingen 20–64 år i Västsverige, 2003–2017. Källa: SCB

Det finns stora inomregionala skillnader i sysselsättningen. För att underlätta analyser och jämförelser ur ett regionalt perspektiv har SKR¹ tagit fram gruppering av landets kommuner. Syftet med indelningen är att gruppera kommuner efter deras förutsättningar ur ett perspektiv sett till befolkningsstorlek, geografisk täthet och närhet. Om Västsveriges kommuner delas in på detta sätt (se figur 3.4 nedan) visas ett mönster där kommungruppen pendlingskommun nära storstad har

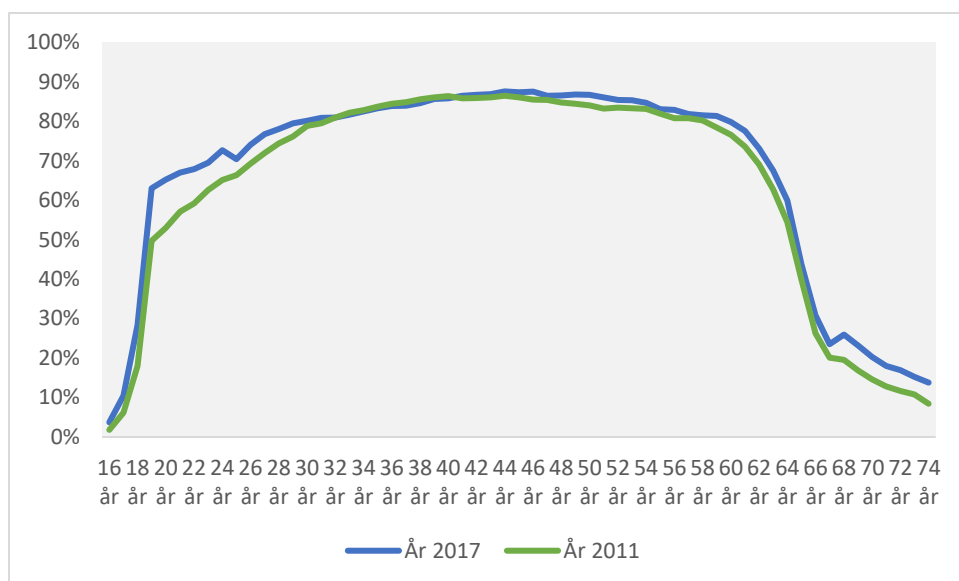
högst andel förvärvsarbetande kvinnor och män. Medan kommungruppen Landsbygdskommun har längst andel förvärvsarbetande i åldersgruppen 20–64 år.



Figur 3.4. Andel sysselsatta efter kommungrupp 20–64 år 2017. Källa: Kolada

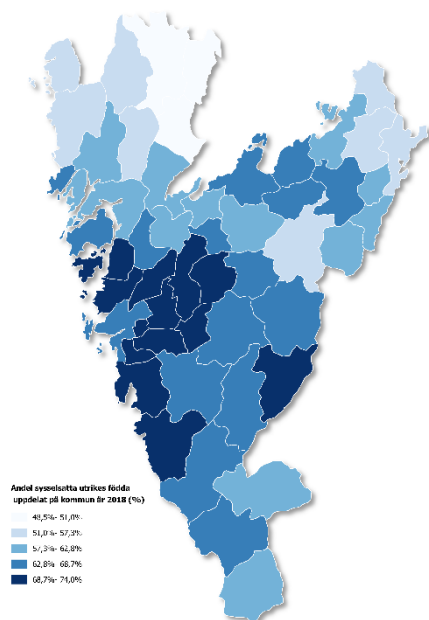
I Strömstad och flertalet andra kommuner i Fyrbodalen är sysselsättningssiffrorna för låga eftersom den officiella statistiken inte har med alla gränspendlare till Norge. Senaste statistiken från år 2014 visar exempelvis att Strömstadskommun sysselsättning ökar med 14 procent om man adderar gränspendlare. Därför ska man tolka andel sysselsatta och skillnaderna mellan könen med stor försiktighet för kommungruppen Landsbygdskommun med besöksnäring där flera kommuner i Fyrbodalen finns kategoriserade.

I befolkningsavsnittet lyfts att Västsverige, liksom riket, står inför en demografisk utmaning. Vi blir allt äldre och konsekvensen blir att det är problematiskt att finansiera välfärden. En av lösningarna som ofta lyfts är att vi måste arbeta längre. Figuren 3.5 visar andelen sysselsatta efter ålder för åren 2011 och 2017. Vi kan se några skillnader. Andelsmässigt är det fler unga och äldre som är sysselsatta år 2017 jämfört med 2011. Noteras bör att 2011 hade det precis varit en lågkonjunktur och unga som ska in på arbetsmarknaden är en mer sårbar grupp jämfört med personer som är äldre och etablerade på arbetsmarknaden. Andelsmässigt är det något fler 65 år eller äldre som är sysselsatta. Ökningen är dock för liten för att bidra till att finansiera välfärden framöver.



Figur 3.5. Sysselsättningsgrad uppdelat på ålder, år 2011 och 2017.

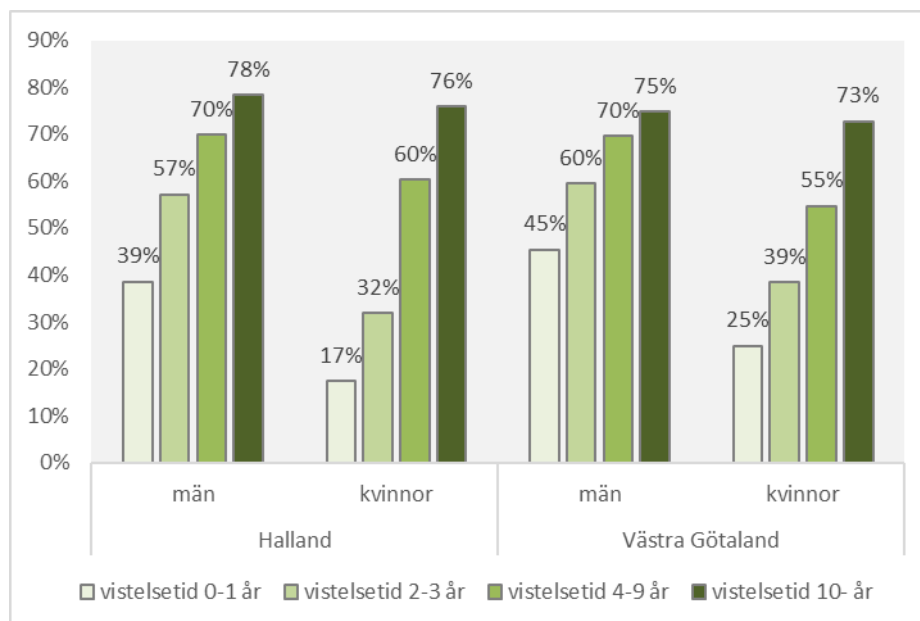
En annan aspekt som lyfts som nödvändig för att finansiera välfärden och säkra kompetensförsörjningen framöver är utrikes föddas deltagande på arbetsmarknaden. Utrikes födda har generellt en längre sysselsättningsgrad jämfört med inrikes födda. Kartan nedan visar skillnader i sysselsättningsgrad för utrikes födda uppdelat per kommun. Det finns betydande skillnader mellan kommunerna. I Bengtsfors kommun är mindre än 50 procent av utrikes födda sysselsatta. Även i Mellerud och Åmål är knappt hälften av utrikes födda personer sysselsatta. De kommuner med högst andel sysselsatta utrikes födda är Lerum och Ale kommun där närmare 74 procent är sysselsatta. Det finns många olika faktorer som påverkar andel sysselsatta bland utrikes födda skiljer sig mellan kommunerna.



Figur 3.6. Andel sysselsatta utrikes födda per kommun, 2018 (%).

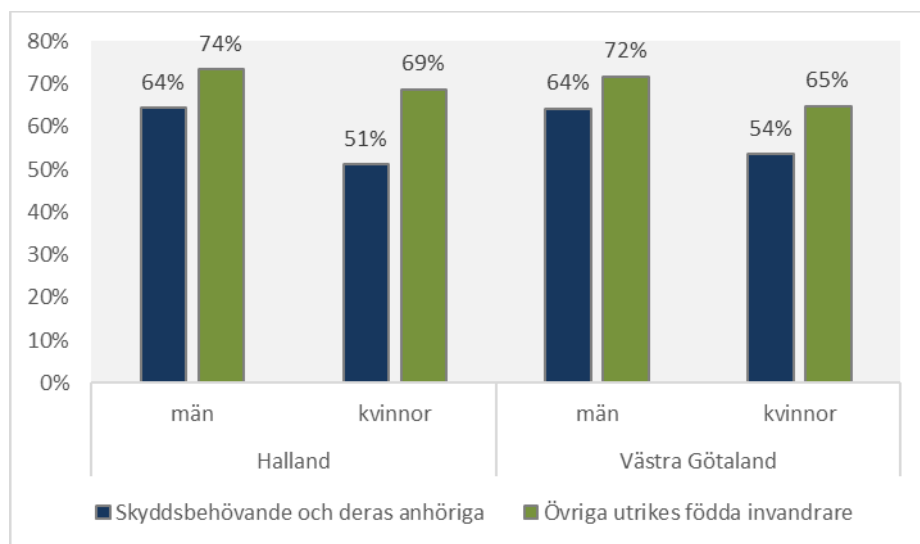
Befolkningen som är utrikes födda är heterogen grupp. Det är en heterogen grupp från många skilda platser i världen, med varierande utbildningsnivåer och med olika skäl till att de migrerat till Sverige. Viss försiktighet behövs därför när resonemang förs och slutsatser dras om arbetsmarknadsintegration. Kartan ovan visar grovt andelen utrikes födda med sysselsättningen. Den

tar inte hänsyn till varken utbildningsnivå, skäl till invandring eller tid i Sverige. Alla dessa faktorer påverkar etableringen på arbetsmarknaden.



Figur 3.7. Andel sysselsatta efter vistelsetid i Sverige, år 2018. Källa: SCB

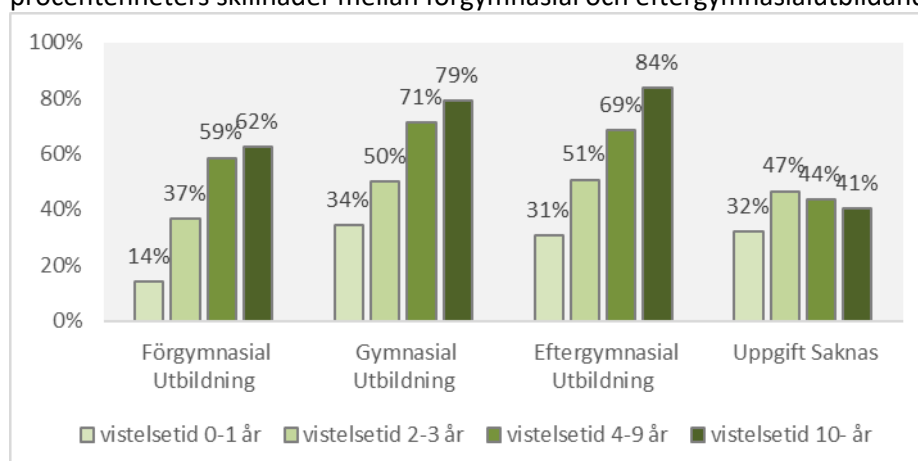
Figuren ovan (3.7) visar andelen sysselsatta efter tid i Sverige uppdelat på Halland och Västra Götaland. Likande mönster gäller för båda länen. Det är tydligt att män har en snabbare etablering på arbetsmarknaden än kvinnor. Det är främst de första åren i Sverige som skillnaden är som störst mellan kvinnor och män. Halland har en högre andel sysselsatta i jämförelse med Västra Götaland både när man ser till vistelsetiden och skillnader mellan kvinnor och män. Figuren nedan (3.8) visar skillnader i sysselsättning efter skäl till invandring. Skyddsbehövande och deras anhöriga har en lägre sysselsättningsgrad i jämförelse med övriga utrikes födda.



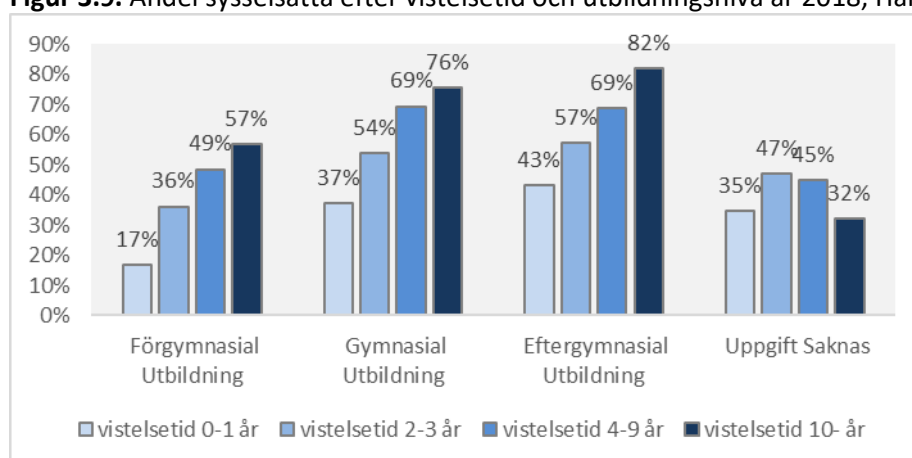
Figur 3.8. Andel sysselsatta efter skäl till invandring och kön. Källa: SCB

De två följande figurerna visar sysselsättningsgraden efter utbildningsnivå och vistelsetid i Sverige. Utrikes födda med en högst en förgymnasial utbildning har en lägre sysselsättningsgrad jämfört med övriga utbildningsnivåer. Etableringstiden är även längre. Efter tio år i Sverige eller längre är 62

procent i Halland respektive 57 procent i Västra Götaland sysselsatta. Det är mer än 20 procentenheters skillnader mellan förgymnasial och eftergymnasialutbildande i sysselsättning.



Figur 3.9. Andel sysselsatta efter vistelsetid och utbildningsnivå år 2018, Halland. Källa: SCB



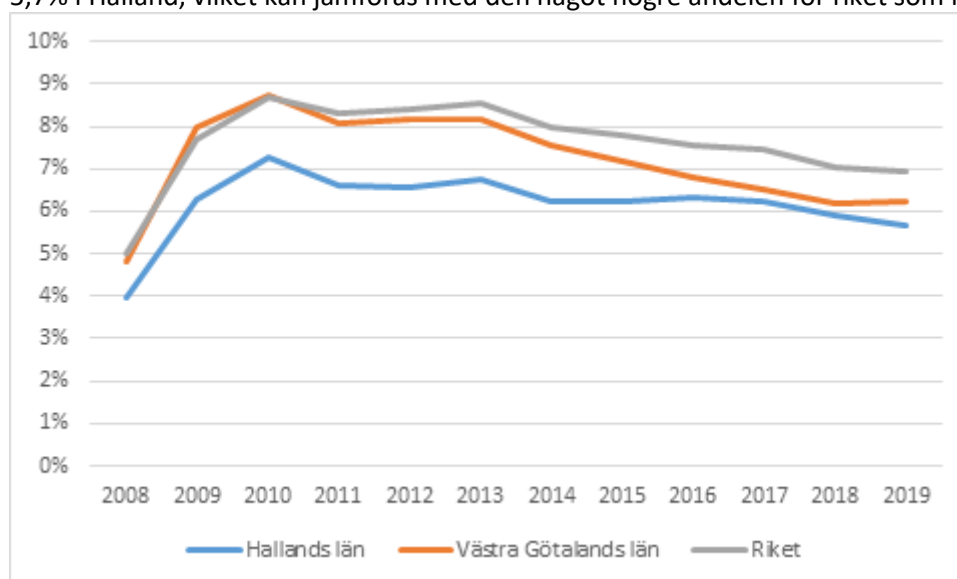
Figur 3.10. Andel sysselsatta efter vistelsetid och utbildningsnivå år 2018, Västra Götaland. Källa:SCB

Tre samverkande faktorer förklarar det lägre deltagandet på arbetsmarknaden. De är ett lägre värderat humankapital, diskriminering, olika effektiva sociala nätverk samt arbetsmarknadens struktur. Den första faktorn beror på att en persons humankapital som regel sjunker i värde vid migration. Bristande språkkunskaper gör att ens kunskaper inte kan tas tillvara på ett optimalt sätt, arbetsgivare kan ha svårt att validera meriter som förvärvats utomlands och kraven för liknande yrken kan skilja mellan länder. Diskriminering är den andra faktorn, att arbetsgivare föredrar eller undviker arbetssökande med en viss etnicitet, religion, modersmål, namn eller utseende. Mekanismen bakom diskriminering är benägenheten att skapa föreställningar om "vi" och "dem". Föreställningar som baseras på förenklade stereotyper där människor reflexmässigt tillskrivs egenskaper utan saklig grund. Faktor tre är olika effektiva sociala nätverk ur en arbetsmarknadssynpunkt. Många lediga arbeten förmedlas genom personliga kontakter. Därför ger ett nätverk som består av personer med svag anknytning till arbetsmarknaden mindre stöd i att söka arbete. I det perspektivet har personer med utrikes bakgrund oftare ett mindre effektivt socialt nätverk.

Arbetslöshet

Arbetslösheten, vilket inkluderar öppet arbetslösa och arbetssökande i program med aktivitetsstöd, ökade kraftigt i Västsverige i samband med finanskrisen. Som visas i figur 3.11 låg arbetslösheten i Västra Götalands län under 2008 på 4,8% och i Hallands län på 4,0%. Två år senare hade den stigit till 8,8% i Västra Götaland och till 7,3% i Halland. Sedan dess har arbetslösheten sakta minskat och

skillnaderna mellan länen har utjämnats. 2019 ligger arbetslösheten på 6,2% i Västra Götaland och 5,7% i Halland, vilket kan jämföras med den något högre andelen för riket som helhet på 7,0%.

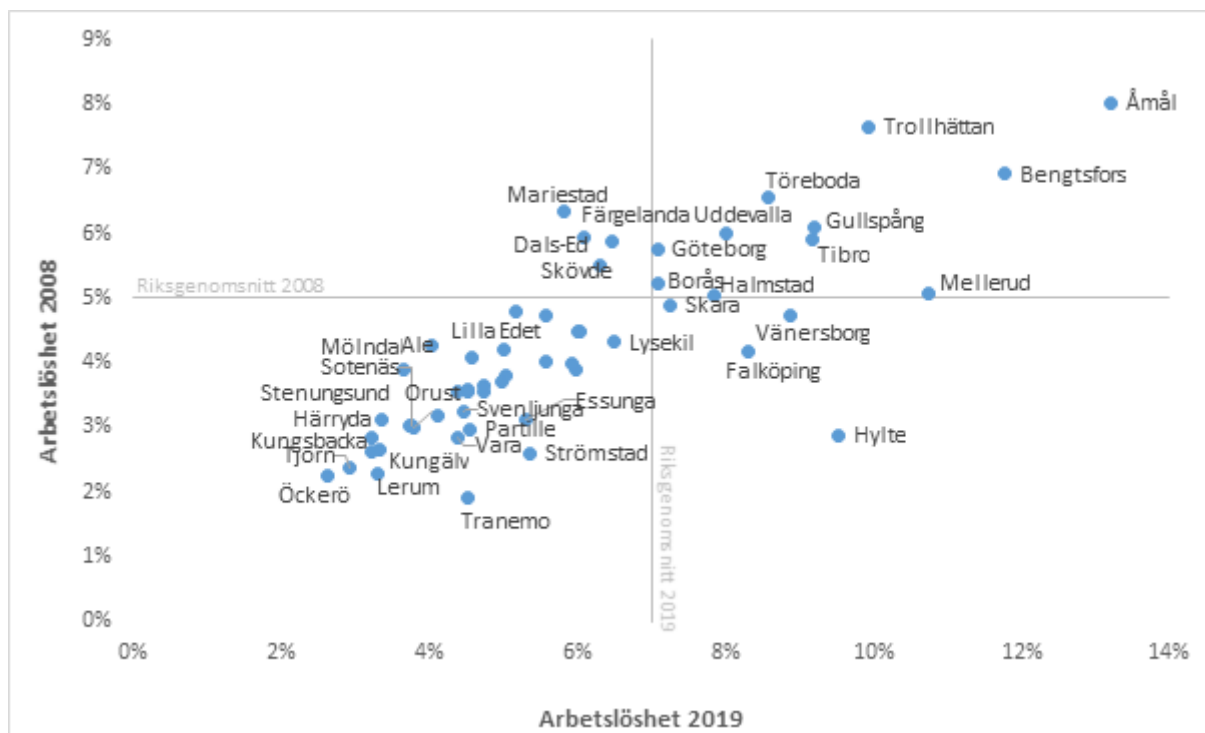


Figur 3.11. Arbetslöshet 2008–2019, Halland, Västra Götaland och riket (16-64 år). Källa: Arbetsförmedlingen.

Sett över hela tidsperioden 2008–2019 har männens arbetslöshet varit något högre än kvinnornas, men intressant är att under 2019 så har skillnaderna mellan könen i princip raderats. Detta gäller såväl i Västra Götaland som i Halland och i riket. Ungdomsarbetslösheten (18-24 åringar) ökade också väldigt kraftigt från 2008 och nådde sin kulmen 2010, då 17,5% av ungdomarna i Västra Götaland var arbetslösa och 15,4% i Halland. Sedan dess har emellertid ungdomsarbetslösheten minskat markant och ligger 2019 på 7,2% i Västra Götaland och 6,7% i Halland, vilket endast är en procentenhet högre än den nivå som rådde under 2008.

Den generella bild som målats ovan rymmer dock betydlig variation om man ökar fokus och analyserar arbetslösheten på kommunnivå inom Västsverige. Figur 3.12 nedan visar ett tydligt positivt samband mellan arbetslöshetsnivå 2008 och 2019, dvs. de kommuner som hade en hög arbetslöshet 2008 tenderar att ha en hög arbetslöshet även 2019. I den övre högra kvadranten finns 10 västsvenska kommuner som låg över riksgenomsnittet 2008 (5%) och som fortsatt låg över riksgenomsnittet 2019 (7%). Åmåls kommun sticker tydligt ut från övriga med regionens högsta arbetslöshet såväl 2008 som 2019.

I den nedre högra kvadranten finns kommuner vars arbetslöshet låg lägre än riksgenomsnittet 2008, men som 2019 ligger över riksgenomsnittet. Dessa kommuner har det alltså gått sämre för än vad deras utgångsläge 2008 indikerar. Hylte kommun har exempelvis gått från en av de lägsta arbetslöshetsnivåerna (2,8%) till bland de högsta (9,5%). Den övre vänstra kvadranten visar istället kommuner som det gått bättre för. Fyra kommuner (Mariestad, Färgelanda, Dals-Ed och Skövde) hade samtliga högre arbetslöshet än riket 2008, men har 2019 lyckats få en lägre arbetslöshet jämfört med riket.

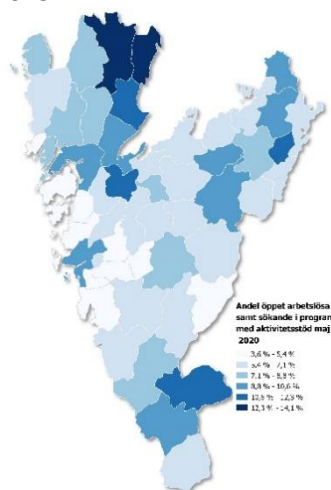


Figur 3.12. Arbetslöshet på kommunnivå i Västsverige, 2008 och 2019. Källa: Arbetsförmedlingen.

Tabeller ovan baseras på statistik framtagen före Covid-19 pandemin. Detta gör att man ska tolka ovanstående text med försiktighet. Nedan kommer vi kort sammanfatta nuläget över andel arbetslösa per kommun under maj år 2020. Statistiken är hämtad från Arbetsförmedlingen.

Före Covid-19 fanns det ett förhållandevis tydligt mönster där kranskommunerna till Göteborg har en mycket låg arbetslöshet, men som tycks öka med ökat avstånd från storstaden. Det finns några undantag, men det generella intrycket är att det framförallt är mindre orter, gamla industriorter med sämre pendlingsmöjligheter till Göteborg, som har en högre arbetslöshet. Detta mönster återfinns fortfarande till stor del.

I slutet av maj 2020 var arbetslösheten i Halland 6,9 procent och i Västra Götaland 8 procent av den registerbaserade arbetskraften 16–64 år. I maj var ungefär 81 500 personer inskrivna som arbetslösa (öppet arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska program med aktivitetsstöd) på Arbetsförmedlingen i Västsverige. Det innebär en ökning med 22 850 personer jämfört med maj 2019.



Figur 3.13. Arbetslöshet, 16–64 år, kommuner i Västsverige 2019. Källa: Arbetsförmedlingen.

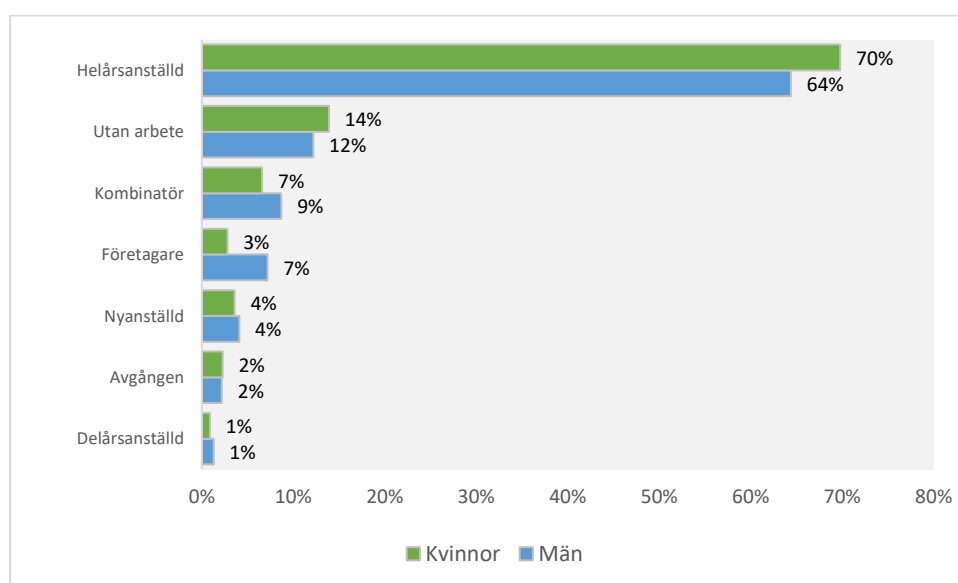
Covid-19 har lett till en arbetsmarknadskris. Ovan redovisades hur antalet öppet arbetslösa ökat under våren. Även antalet varsel har ökat dramatiskt som en följd av pandemin. Västsverige har varit hårt drabbat av varsel. Under perioden mars-12 juni 2020 varslades ca 16 000 personer i Västsverige. Detta kan jämföras med samma period 2019 då ungefär 2 200 personer varslades. Alla varsel leder inte till uppsägning. Av de som varslades under mars 2020 har hälften lett till uppsägning på riksnivå.

I mitten på juni 2020 presenterade Arbetsförmedlingen arbetsmarknadsutsikterna under år 2020 och år 2021. Arbetsförmedlingen bedömning för år 2020–2021 visar på en fortsatt ökad arbetslöshet. Långtidsarbetslösheten förmodas öka till historiskt höga nivåer. Många av de som idag är långtidsarbetslösa saknar gymnasieutbildning och även förgymnasialutbildning. Arbetsförmedlingen lyfter att pandemin slagit särskilt hårt mot branscherna hotell och restaurang och handel. Där är tillfälliga anställningar särskilt vanliga och många ingångsjobb. Strukturuomvandlingen påskyndas i och med krisen vilken kan resultera vissa jobb inte kommer tillbaka. Arbetsförmedlingen betonar att situationen är särskilt svår för unga personer, utrikes födda som inte etablerat sig på arbetsmarknaden samt de som var arbetslösa redan före krisen. Det finns farhågor att personer som står långt ifrån arbetsmarknaden lämnar arbetskraften och att klyftorna i samhället därmed ökar. Det finns en risk för ökad obalans på arbetsmarknaden och att arbetskraftsdeltagandet minskar.

Etablering på arbetsmarknaden

I tidigare avsnitt har sysselsättning och arbetslöshet för Västsveriges befolkning beskrivits. För att nyansera bilden kommer detta avsnitt att beskriva Västsveriges befolknings, 20–64 års, etablering och anknytning till arbetsmarknaden.

Figur 3.14 visar personers huvudanknytning till arbetsmarknaden. Denna variabel visar vilken anknytning till arbetsmarknaden personer i Västsverige haft under år 2017. Majoriteten av Västsveriges befolkning, 20–64 år har en helårsanställning, 70 procent. Att vara helårsanställd innebär att personen haft en kontrolluppgift varje månad under året 2017. I delar av Västsverige, särskilt vissa kommuner i Fyrbodal, har ett stort antal personer som pendlar till Norge. Dessa finns inte med i statistiken vilket gör att dessa definieras att vara utan arbete. Det är andelsmässigt fler kvinnor än män som har en helårsanställning. Medan det är andelsmässigt fler män än kvinnor som är företagare och kombinatörer (inkomst från både eget företagande och tjänst).



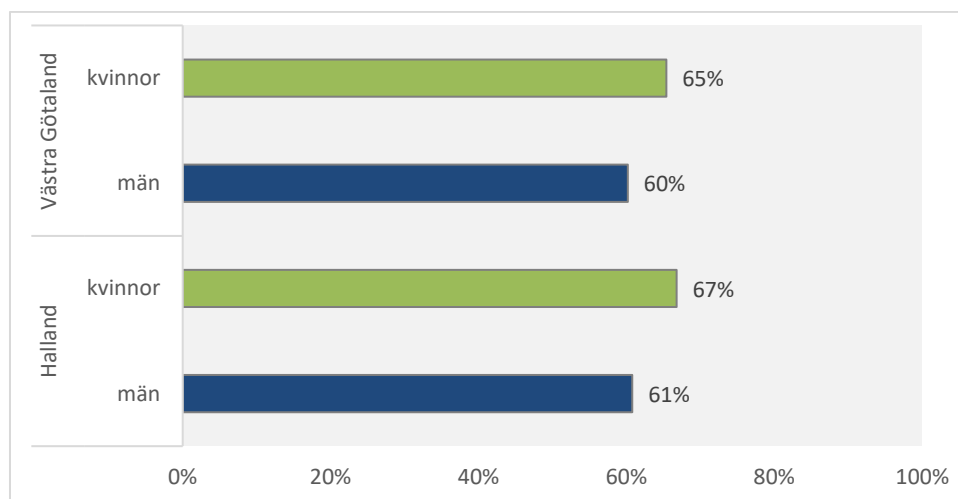
Figur 3.14. Huvudanknytning till arbetsmarknaden efter kön 2017, Västsverige. Källa: SCB

Av de som är helårsanställda är det i högre uträkning kvinnor som är svagt etablerade på arbetsmarknaden. Att vara svagt etablerad på arbetsmarknaden, enligt SCB, innebär att personen inte når den miniminivå på förvärvsarbete för att räknas som etablerad. Det är i en högre uträkning utrikes födda och personer med högst förgymnasial utbildning som är svagt etablerade på arbetsmarknaden.

Matchning på arbetsmarknaden

Matchning på arbetsmarknaden är centralt för att arbetsmarknaden ska vara i balans. Matchning är även viktigt för den enskilda individen och arbetsgivaren. Detta då den arbetssökande får ett arbete där de kan nyttja sin utbildning och kunskap till fullo och arbetsgivarens behov av rätt kompetens tillgodoses. I SCBs temarapport Matchningen på arbetsmarknaden lyfts just att matchning på arbetsmarknaden är viktig att följa för att kunna kartlägga att utbildningsplatser är i balans med efterfrågan på utbildning. I Västsverige arbetar ungefär 8 av 10 (år 2017) i ett yrke som delvis eller helt matchar sin högsta utbildningsnivå. I Halland är 64 procent helt matchade och i Västra Götaland är 63 procent helt matchade.

Figuren nedan visar matchningsgraden för kvinnor och män i Halland och Västra Götaland som är helt matchade. Matchningsgrad visar matchningen bland de anställda. Matchningsgraden är andelsmässigt högre bland kvinnor än män. Det skiljer ca fem procentenheter mellan kvinnor och män i matchningsgrad.



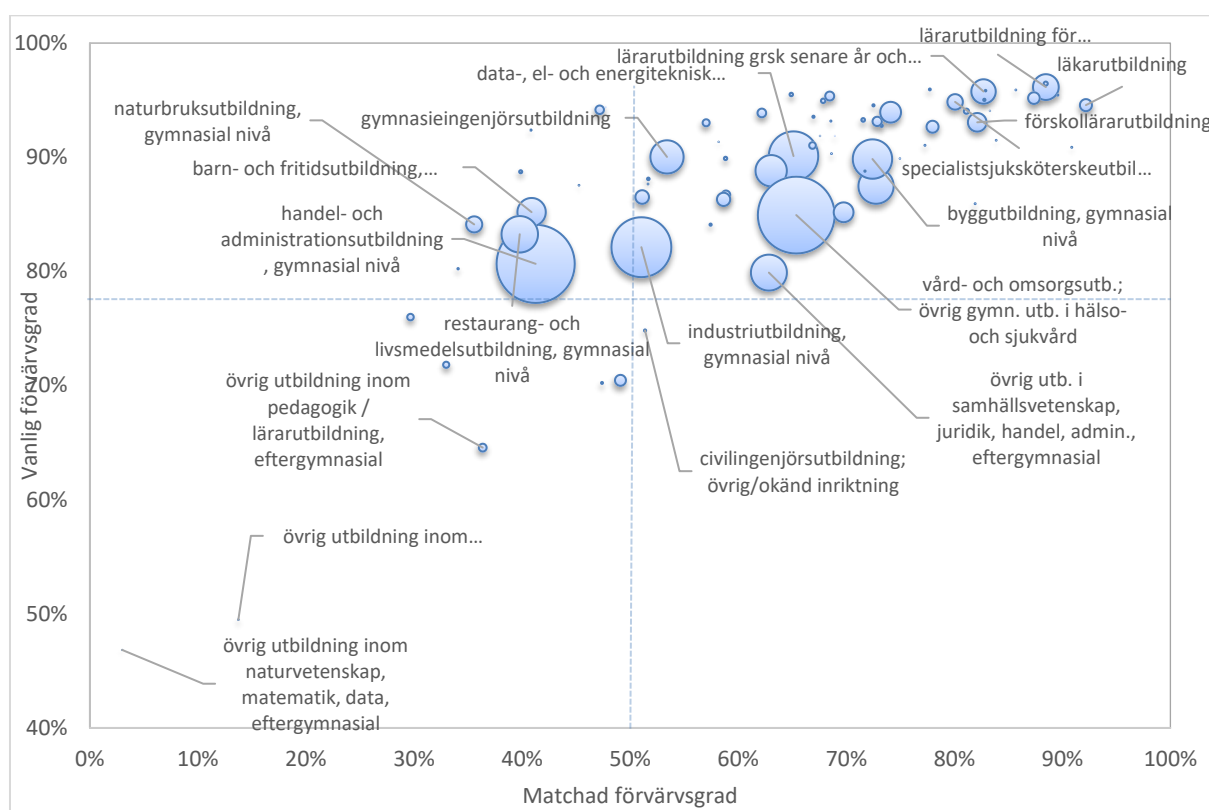
Figur 3.15. Andel helt matchade 20–64 år uppdelat på län och kön, dagbefolkning. Källa: SCB

I debatten om utmaningar kopplat till kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden lyfts kompetenser som inte tas tillvara på arbetsmarknaden. Det handlar om individer som inte jobbar inom ett yrke som de är utbildade till. Figuren nedan visar den vanliga förvärvsgraden och den matchade förvärvsgraden. Matchad förvärvsgrad mäter hur stor andel av individer med en viss utbildning som arbetar inom ett yrke som matchar sin utbildning. I diagrammet är de vanligaste utbildningarna uppdelade i fyra olika fält. I det övre högra fältet är det både en hög andel som förvärvsarbetar och som arbetar i yrken som matchar utbildningen. Här finns exempelvis mycket av de yrken som kräver legitimering ex sjuksköterska, lärare och polis. Gymnasialt byggutbildade har också hög förvärvsgrad och hög andel matchade. I dessa utbildningsgrupper ligger förvärvsgraden på runt 90 procent eller högre.

I det nedre vänstra fältet finns de utbildningsgrupper med både låg förvärvsgrad och en låg matchad förvärvsgrad. Detta innebär att det är en låg andel i utbildningsgruppen som förvärvsarbetar och av de som arbetar är det få som arbetar med ett yrke som matchar utbildningen. Det gäller främst de

med övrig eftergymnasial utbildning inom naturvetenskap, matematik och data samt humaniora. Ur ett arbetsmarknadsperspektiv bedöms att det i utbildningsgrupperna "övrigt" finns många som är utrikes födda.

I det övre vänstra hörnet finns utbildningsgrupper med högre vanlig förvärvsgrad än genomsnittet men med lägre matchad förvärvsgrad än genomsnittet i yrken de utbildats till. Vad innebär då detta? För att ta personer med naturbruksutbildning som exempel så innebär det att utbildade med naturbruksutbildning har en förvärvsgrad på över 80 procent, vilket är högre än förvärvsgraden totalt i Västsverige. Däremot har utbildade inom naturbruk en lägre matchad förvärvsgrad än genomsnittet för alla utbildade i Västsverige. Detta pekar på att det finns kompetenser som inte nyttjas till fullo. Utbildningsgrupper som ligger i detta fält är exempelvis gymnasiala utbildningarna handel- och administrationsutbildning, naturbruksutbildning, barn och fritidsutbildning samt restaurang och livsmedelsutbildning. Figuren visar inte hur den historiska varit för respektive utbildningsgrupp.



Figur 3.16. Vanlig förvärvsgrad (justerad) och matchad förvärvsgrad 20-64 år Västsverige 2017 (Storleken på cirklarna visar antalet utbildade i varje grupp. De streckade linjerna markerar den genomsnittliga förvärvsgraden respektive den matchade förvärvsgraden för hela befolkningen 20–64 år). Källa: SCB

I tidigare avsnitt som handlade om sysselsättning konstaterades att utrikes födda generellt har en lägre förvärvsgrad än inrikes födda. Tabellen nedan visar skillnader i matchningsgrad mellan inrikes och utrikes födda i Västsverige och riket. Födelseländerna grupperas i diagrammet efter FN:s Human Development Index. Anställda födda i Sverige har en matchningsgrad på 72 procent i Halland respektive 71 procent i Västra Götaland. Detta kan jämföras med anställda med ett lågt/medel HDI dvs individer som kommer från ekonomiskt utsatta länder. För anställda som är födda i länder med låg/medel HDI har 57 procent i Halland respektive 61 procent i Västra Götaland en matchning mellan sin utbildning och yrke. I riket är 61 procent matchade. Tabellen nedan redovisas uppdelat på kvinnor och män. Där Västra Götaland och Halland har en lägre matchningsgrad jämfört med riket har

markerats med en fetstil. Halland har en lägre matchningsgrad både för kvinnor och män med låg/medel HDI jämfört med riket. Det skiljer även någon procentenhet för män i Halland med en hög/mycket hög HDI jämfört med riket samt för kvinnor födda i norden. I Västra Götaland är det män i samtliga kategorier undantaget länder med hög/mycket hög HDI som har en 0,4 procentenheter till 1,8 procentenheter lägre matchning jämfört med riket.

Tabell 3.1. Matchningsgrad bland anställda 20–64 år efter födelsegrupp och kön i Västsverige 2017.
Källa: SCB

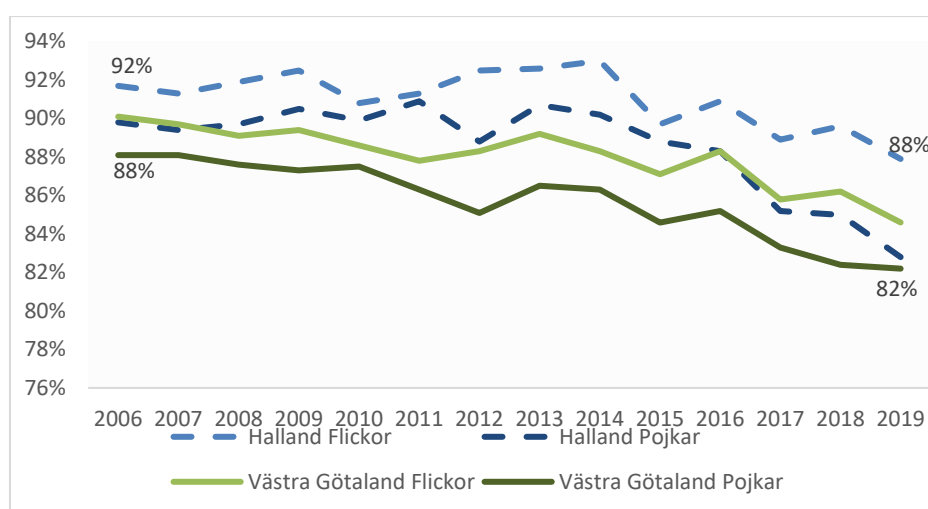
	Riket		Halland		Västra Götaland	
	män	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor
Sverige	69,6	72,5	70,3	73,5	70,0	72,3
Norden exkl. Sverige	65,6	69,0	64,6	73,0	63,8	69,1
länder med hög/mycket hög HDI exkl. Norden	61,7	66,0	60,7	64,5	61,7	66,2
länder med låg/medel HDI	58,6	64,4	54,5	59,3	57,8	64,5

4. Utbildning

I det som ibland kallas "kunskapssamhället" har den formella utbildningen kommit att få en central betydelse för möjligheten att få ett arbete. Därför är det av avgörande betydelse för individ och samhälle att så många som möjligt kan lotsas till rätt utbildning och helst på så kvalificerad nivå som möjligt. Samtidigt innebär formell utbildning inte alltid samma sak som kompetens. Därför är generella kompetenshöjande insatser utanför det formella utbildningssystemet också av central betydelse.

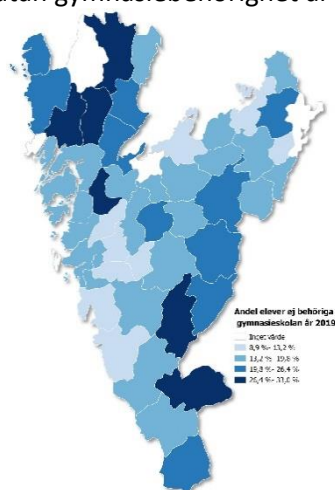
Gymnasiebehörighet

Utbildning och skolresultat utgör en utgångspunkt för att diskutera fattigdom och social ojämlikhet. För att komma in på arbetsmarknaden är en fullgången gymnasieutbildning viktig. En oroande trend är att allt färre elever får gymnasiebehörighet. För ett decennium sedan slutförde 90 procent av alla elever grundskolan jämfört med 84 procent 2019. Färre pojkar än flickor får gymnasiebehörighet i slutet av årkurs nio, se diagram. Skillnaderna mellan pojkar och flickor har ökat över tid.



Figur 4.1. Andel med behörighet till gymnasiet efter kön, år 2006–2019

Det finns stora inomregionala skillnader. I vissa skolor klara knappt hälften av eleverna grundskolan, vilket indikerar på stora skillnader mellan skolor i Västsverige. Kartan visar skillnader i andelen elever utan gymnasiebehörighet år 2019 mellan kommunerna.



Figur 4.2. Andel elever som ej är behöriga till gymnasieskolan år 2019. Källa: Skolverket

Att inte klara gymnasiebehörigheten är starkt sammankopplat med migrationsbakgrund och föräldrars utbildningsnivå. Anledningen att immigrationsbakgrund påverkar hänger samman med elevens ålder vid immigrationstillfället. Elever som immigrerade före skolåldern får gymnasiebehörighet nästintill på samma nivå som inrikes födda.

Andelen är signifikant lägre för de som är 13 år eller äldre vid immigrationstillfället. Detta gör att immigrationsbakgrund är en viktig bestämningsfaktor för gymnasiebehörighet. Vissa grundskolor visar hög andel elever som inte får gymnasiebehörighet i årkurs nio. Dessa skolor är ofta lokaliserade i områden med låg socioekonomisk status och en stor andel av befolkningen är utrikes födda.

Befolkningens utbildningsnivå

Utbildningsnivån har successivt ökat i Västsverige de senaste decennierna. Utvecklingen kan antas fortsätta, om än i något minskad takt, även kommande decennier. Andelen invånare med eftergymnasial utbildning är i dag en bit över 40 procent av befolkningen i Västra Götaland i åldern 25–64 år. I Halland ligger siffran något lägre, 39,6 procent. Bland kvinnor har nu närmare hälften i dessa åldrar en högskoleutbildning medan andelen är cirka 10 procent lägre för männen. Skillnaderna mellan könen ökar dessutom över tid. Kvinnornas nivå har ökat med tio procentenheter på tio år. Männen med sex procent.

Skillnaderna i utbildningsnivå över olika delar av regionen är betydande. I Göteborg har fler än hälften av de mellan 25–64 år genomgått högre utbildning. I de andra regionala centra ligger nivån runt fyra av tio. I kommuner på längre avstånd från regionala centra inte sällan kring en av fyra. Jämfört med storstäder som Oslo, Köpenhamn och Stockholm är dock andelen högskoleutbildade klart lägre och bör öka snabbare. Färska europeiska studier visar att andelen invånare med högre utbildning och en ung befolkning blir allt viktigare för att förklara skillnaden i produktivitet mellan olika regioner över tid.

Även mellan inrikes och utrikes födda kan skillnader i utbildningsnivå konstateras, dock ej i samma omfattning som skillnaderna i deltagande på arbetsmarknaden. Andelen med eftergymnasial utbildning är marginellt större bland de inrikes födda männen i åldern 25–64 år men skillnaden är betydligt större mellan inrikes och utrikes födda kvinnor i samma åldersgrupp.

Tillströmning till eftergymnasiala utbildningar

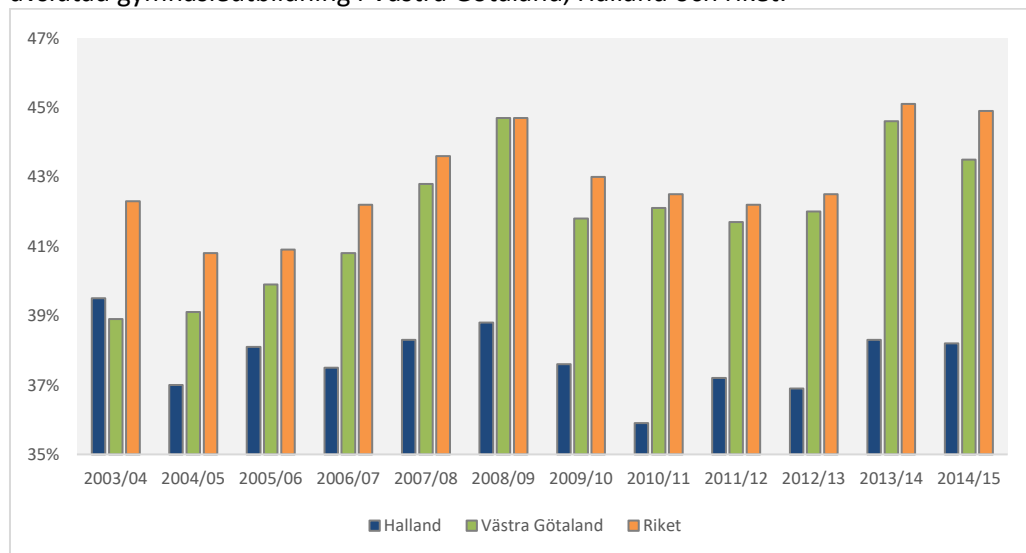
Befolkningens utbildning har en avgörande för ett tillgodoseende av den nationella och regionala efterfrågan på arbetskraft. I dagsläget råder efterfrågeöverskott på högutbildad arbetskraft inom ett flertal sektorer och regioner. Detta motiverar riktade satsningar syftandes till ökad tillströmning till bl.a. ingenjers-, läkar-, och lärarutbildning.

Det finns flera olika typer av eftergymnasiala utbildningar, varav den akademiska kanske är den mest välkända. En annan typ av eftergymnasial utbildning erbjuds via yrkeshögskola (YH), och dess föregångare kvalificerad yrkesutbildning (KY). YH är en utbildningsform som erbjuder kombinationen av teori och praktik och utformas i nära samverkan med arbetsgivare. Merparten av utbildningarna leder till specifika yrkesroller, och utbildningarna ska "...svara mot arbetslivets behov av kvalificerad arbetskraft."⁴

Söktrycket till högskola, universitet och andra eftergymnasiala utbildningar kan i huvudsak förklaras av tre faktorer. För det första är enskilda individers intresse för högre utbildning av betydelse. Alltså måste utbildningsinstitutionerna attrahera unga vuxna att söka sig till eftergymnasial utbildning. För det andra är konjunkturläget av betydelse. I samband med en högkonjunktur ökar antalet vakanser på arbetsmarknaden och en betydande andel unga vuxna väljer arbete framför fortsatta studier. Vid konjunkturinbromsning och lågkonjunktur ökar istället arbetslösheten, medan antalet lediga platser

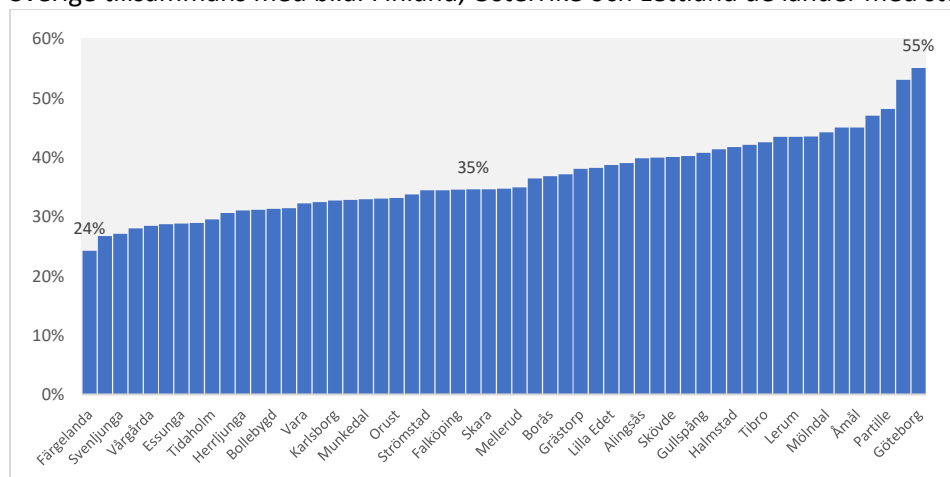
minskar, och med anledning därav söker sig en större andel av befolkningen till de eftergymnasiala utbildningarna. Detta mönster har kunnat ses under våren 2020. För det tredje är befolkningsstrukturen av betydelse, eftersom det primärt är unga vuxna som söker sig till de eftergymnasiala utbildningarna. En ökad andel barn och unga vuxna i befolkningen skapar alltså förutsättningar för en ökad tillströmning till eftergymnasiala utbildningar.

Figuren nedan visar övergångsfrekvensen till högskole- och universitetsutbildning inom tre år efter avslutad gymnasieutbildning i Västra Götaland, Halland och riket. ⁵



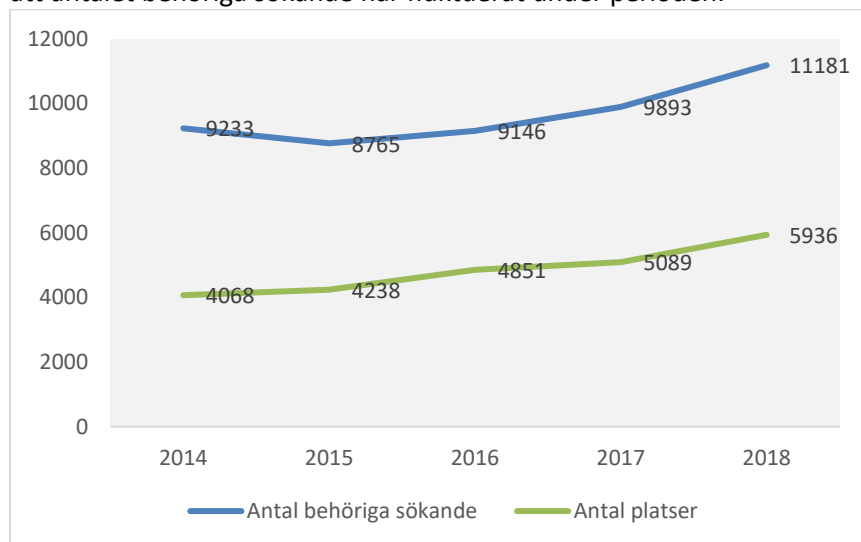
Figur 4.3. Andel avgångna från gymnasieskola som påbörjat högskolestudier inom tre år fördelat på tid och län. Källa: SCB

Diagrammet ovan visar på aggregerad nivå hur övergångsfrekvensen varierat mellan åren och i jämförelse med riket. Det finns även inom regionala skillnader. Om vi tittar för läsåret 2014/2015 så varierar övergångsfrekvensen mellan kommunerna från 24 procent i Färgelanda till 55 procent i Göteborg. Generellt kan sägas att kommuner med en högskola eller närhet till en högskola tenderar att ha en högre övergångsfrekvens. Detta mönster följer inte alla kommuner och räcker inte som enskilt förklarande faktor. Universitetsämbeteskanslern (UÅK) lyfter att befolkningens utbildningsnivå i kommunerna är en förklarande faktor. I kommuner med en hög utbildningsnivå kan det förväntas vara en högre övergångsfrekvens⁶. Detta förklaras av att föräldrarnas utbildningsnivå har en stor betydelse för ungdomarnas benägenhet att studera på högskola. UÅK belyser i sin årsrapport 2019 att det förekommer social snedrekrytering i Sverige och att detta är ett relativt stabilt fenomen. Med social snedrekrytering menas att ju högre föräldrarnas utbildningsnivå är desto vanligare är det att ungdomarna börjar studera på högskola. I jämförelse med andra länder i OECD är Sverige tillsammans med bl.a. Finland, Österrike och Lettland de länder med störst snedrekrytering⁷.



Figur 4.4. Andel avgångna från gymnasieskolan 2014/1015 som påbörjat högskolestudier inom tre år fördelat på kommuner i Västsverige. Källa: SCB

I diagrammet nedan visualiseras antalet behöriga sökande och antalet utbildningsplatser vid Yrkehögskolor i Västsverige 2014–2018. Under de senaste åren har det skett en expansion vad gäller såväl utbildningar som utbildningsplatser inom yrkehögskolan. År 2014 erbjöds ungefär 4068 utbildningsplatser i Västsverige, medan motsvarande siffra 2018 var 5900. Under perioden har dessutom antalet behöriga sökande ökat från omkring 9233 till 11 181 sökande. Noterbart är dock att antalet behöriga sökande har fluktuerat under perioden.



Figur 4.5. Antal behöriga sökande och antal platser, Västsverige 2014–2018. Källa: SCB

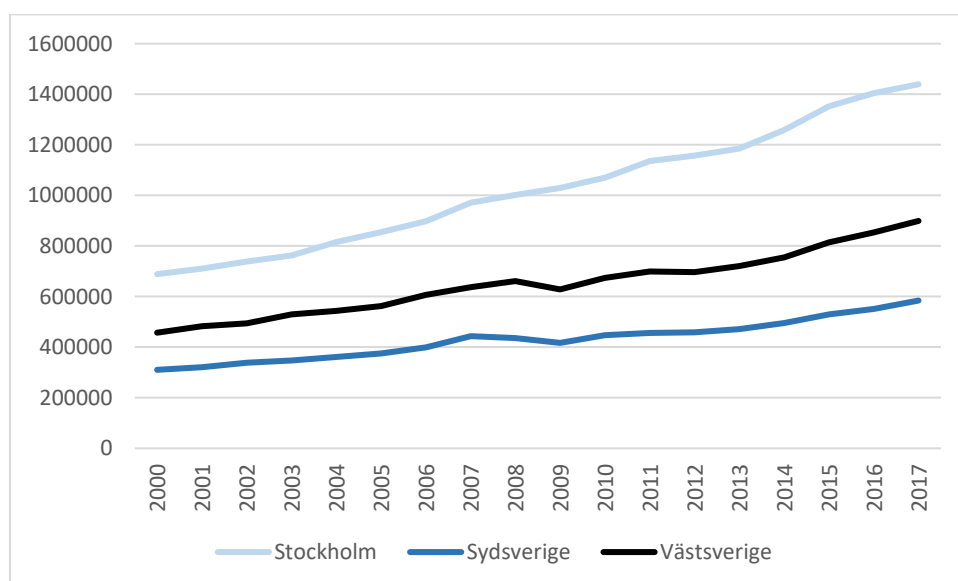
5. Näringsliv

Näringslivets betydelse för samhällsutvecklingen kan knappast underskattas. Ett blomstrande näringsliv skapar arbetstillfällen vilket i sin tur genererar inkomster, skatter och bidrar därmed till en positiv utveckling. I den text som följer är fokus inledningsvis på den mer generella utvecklingen i Västsverige, för att därefter gå in mer i detalj och slutligen fokusera på näringslivets sårbarhet med tanke på att de senaste åren inneburit en högkonjunktur som sannolikt inte kommer vara för evigt.

Regionalekonomisk utveckling

När länders ekonomiska utveckling ska jämföras brukar detta vanligen ske med utgångspunkt i bruttonationalprodukten, BNP, som är värdet av alla varor och tjänster som produceras under ett år. Enligt den senaste Långtidsutredningen (SOU 2019:61) förväntas BNP växa i något lägre takt fram till 2035 jämfört med den senaste 20-årsperioden. Anledningen till den (förvisso marginellt) minskade tillväxten bedöms vara att befolkningsstrukturen förändras, med en större andel äldre i förhållande till den arbetande befolkningen. Att pensionsåldern höjs väntas dock lindra effekterna av en åldrande befolkning.

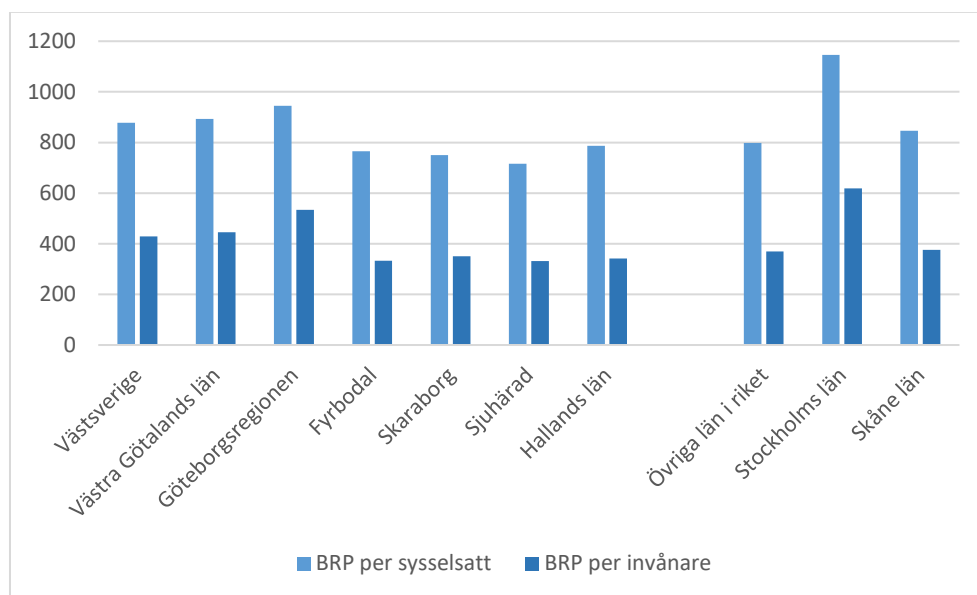
Delar man upp olika regioners bidrag till BNP får man bruttoregionalprodukten (BRP). Hur ser då den ekonomiska utvecklingen ut i Västsverige? Figur 5.1 visar att BRP utvecklats positivt sedan millennieskiftet för såväl Stockholmsregionen och Sydsverige som Västsverige. I förhållande till samtliga regioner är det framförallt Stockholmsregionen som utvecklats starkast och utgör idag 31,4% av BNP vilket ska jämföras med 28,9% vid millennieskiftet. Varken Västsveriges eller Sydsveriges andelar av BNP har förändrats i någon större utsträckning. Västsveriges andel av BNP utgör 19,6% och Sydsveriges andel av BNP utgör 12,8% (vilket kan jämföras med 19,2% för Västsverige, respektive 13,0% år för Sydsverige, år 2000).



Figur 5.1. Bruttoregionalprodukt (BRP), löpande priser i mnkr för Stockholm, Sydsverige och Västsverige (källa: SCB).

Samtidigt bör man ha i åtanke att BRP är ett tämligen grovt sätt att mäta ekonomisk utveckling på eftersom det inte tar hänsyn till regionernas storlek. En region med många invånare (och därmed företag) kan förväntas ha en högre BRP jämfört med mindre folkrika regioner. Därför kan det vara intressant att också analysera BRP per invånare och BRP per sysselsatt eftersom dessa två mått bättre fångar upp hur produktiv befolkningen respektive arbetskraften är.

Figur 5.2 nedan visar att det finns en del regionala skillnader. Västsverige ligger betydligt lägre än Stockholms län och marginellt högre än Skåne län vad gäller BRP per sysselsatt. Ett liknande mönster är också tydligt vad gäller BRP per invånare som alltså också räknar med de som inte arbetar. Inom Västsverige finns det tämligen stora skillnader där Göteborgsregionen sticker ut med en BRP på 945 000 kr per sysselsatt och 533 000 kr per invånare, vilket kan jämföras med Sjuhärad, där BRP per sysselsatt är 716 000 kr och per invånare 331 000 kr.

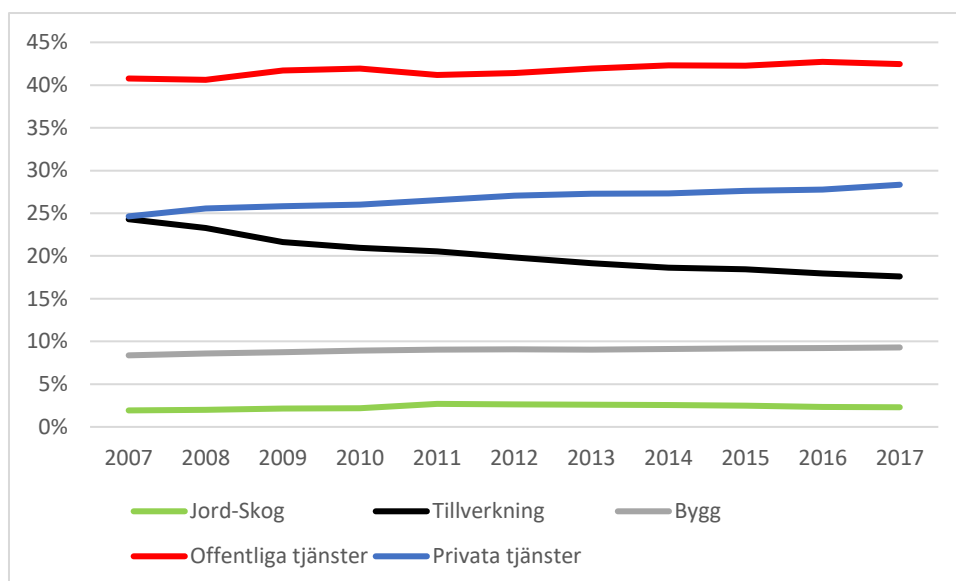


Figur 5.2. BRP per sysselsatt och BRP per invånare för olika regioner, 2016. (Källa: SCB)

Jämför man med hur BRP förändrats sedan millennieskiftet kan man konstatera att Västsverige haft en liknande positiv utveckling (+76 procentenheter) som Stockholms län (+75 procentenheter) vad gäller BRP per invånare. Vad BRP per sysselsatt beträffar är ökningen +63 procentenheter för Västsverige och +70 procentenheter för Stockholms län. Inom Västsverige har utvecklingen varit likartad för Västra Götalands län och Hallands län, men bryter man upp Västra Götalands län på de fem delregionerna blir skillnaderna tydliga. Göteborgsregionen har exempelvis ökat sin BRP per invånare med +95 procentenheter, vilket kan jämföras med Fyrbodals betydligt blygsammare +51 procentenheter.

Strukturomvandling

Hur BNP och BRP utvecklar sig över tid visar den ekonomiska utvecklingen på ett generellt plan. Samtidigt pågår naturligtvis en mängd andra processer. Figur 5.3 nedan visar att den strukturomvandlingen som pågått i decennier, där andelen sysselsatta inom industrisektorerna minskar på bekostnad av tjänstesektorer, fortgår. I Västsverige minskade andelen som arbetar inom industrin från 24,3% 2000 till 17,6% 2017. Samtidigt ökade andelen inom de privata tjänstesektorerna från 24,6% till 28,3% och de offentliga från 40,8% till 42,5%. Jord- och skogssektorn, som sysselsatte en majoritet av den arbetsföra befolkningen för hundra år sedan, har idag krympt till att endast utgöra lite drygt två procent. Jämför man utvecklingen i Västsverige med riket i övrigt (visas ej i figuren) kan man konstatera att Västsverige följer samma utveckling som övriga riket.



Figur 5.3. Sysselsättningsutveckling efter valda näringsgrenar, Västergötland, 2007-2017. Källa: SCB.

Det finns flera olika förklaringar till varför det sker en förskjutning från industri till tjänster. En viktig förklaring är att delar av den verksamhet som tidigare skedde inom industriföretag, i ökad utsträckning outsourcats eller knoppats av till andra (tjänste)företag. Detta behöver i sig inte innebära särskilt mycket även om statistiken ändras (en städare på ett industriföretag kan fortfarande utföra samma arbete, även om samme städare numera hyrs in av industriföretaget från ett tjänsteföretag).

Men det finns också andra förklaringar till industrisektorns nedgång. En är att vid ett ökat välbefinnande tenderar befolkningen att köpa mer tjänster jämfört med traditionella industriprodukter, och att vissa grupper har råd att köpa in tjänster istället för att utföra dem själva. Ytterligare förklaringar pekar på betydelsen av en åldrande befolkning som kräver mer tjänster, men även ökade utbildningskrav och att samhället blivit alltmer komplext. Lagar, regler, ökad internationell handel osv. har skapat ett ökat behov av revisorer konsulter och andra specialister som kan hantera de krav som samhället numera ställer. Vidare innehåller produkter idag mer tjänster (såsom smartphones), men det är också generellt svårare att effektivisera tjänster jämfört med tillverkning, vilket bidrar till att förklara förskjutningen.

Branschstruktur

En mer detaljerad bild av näringslivet presenteras i tabell 5.1 nedan som visar hur stor andel respektive bransch sysselsätter. Vård och omsorg är den största branschen i såväl Västergötland som i riket, där nästan 17% av de sysselsatta arbetar. Tillverkningsindustrin är också en betydande bransch i Västergötland med nästan 14% av de sysselsatta, noterbart större än i riket. Inom tillverkningsindustrin i Västergötland utgör transportmedelsindustrin den klart största sektorn och sysselsätter nästan var tredje industriarbetare i Västergötland. Samtidigt bör man komma ihåg att tillverkningsindustrin minskar till förmån för företagstjänster (se figur 5.4 ovan).

Även handel, företagstjänster och utbildning utgör stora branscher, men skillnaderna gentemot riket inte är särskilt anmärkningsvärda. Som nämnts ovan utgör företagstjänster den snabbast växande branschen. I Västergötland ökade antalet anställda inom denna bransch med 44% mellan åren 2007 och 2017. Möjligen något förvånande är det att den bransch som ökat näst snabbast efter företagstjänster är jordbruk, skogsbruk och fiske (med 35% under samma tidsperiod) och allra snabbast i Göteborgsregionen (med 54%). Det är dock, som tabell 5.1 visar, en bransch med tämligen få anställda.

Tabell 5.1. Branschstruktur, Riket och Västsverige, 2017, procent. (Källa: SCB)

	Riket	Västsverige
Jordbruk, skogsbruk & fiske	2,0	1,8
Tillverkning & utvinning	11,2	13,6
Energiförsörjning; miljöverksamhet	1,0	1,1
Byggverksamhet	7,2	7,2
Handel	11,9	12,8
Transport & magasinering	4,8	4,8
Hotell- & restaurangverksamhet	3,4	3,3
Information & kommunikation	4,1	3,2
Finans- & försäkringsverksamhet	1,9	1,2
Fastighetsverksamhet	1,6	1,6
Företagstjänster	12,0	11,9
Offentlig förvaltning & försvar	6,0	5,3
Utbildning	10,9	10,7
Vård och omsorg; sociala tjänster	16,5	16,6
Kulturella & personliga tjänster	4,3	4,0
Okänt	1,1	1,0

Tabell 5.2. Branschstruktur 2017. Avvikelser från riksgenomsnittet av andel sysselsatt dagbefolkning per bransch, procentenheter. (Källa: SCB)

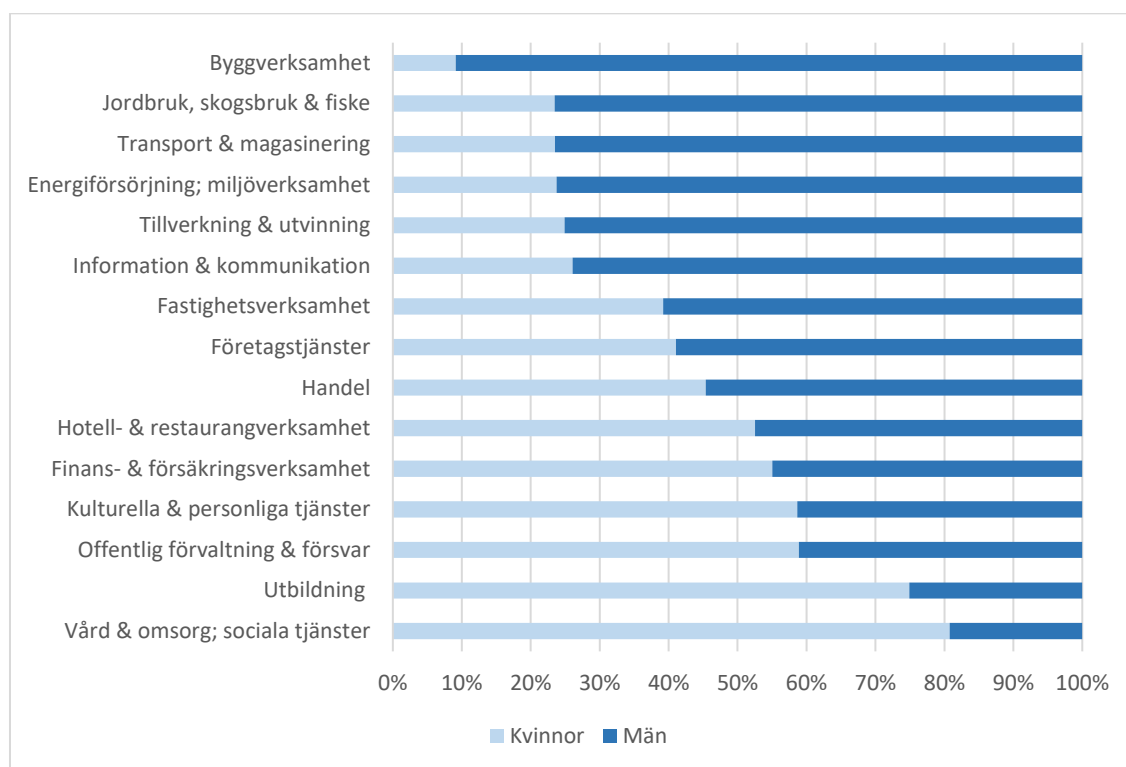
	Västsverige	Västra Götalands län	Hallands län	Göteborgs regionen	Fyrbodal	Sjuhärad	Skaraborg
Jordbruk, skogsbruk & fiske	-0,2	-0,4	1,0	-1,5	1,1	0,7	1,9
Tillverkning & utvinning	2,4	2,7	0,4	1,0	0,6	4,4	8,6
Energiförsörjning; miljöverksamhet	0,1	-0,1	1,1	-0,2	0,3	-0,2	-0,2
Byggverksamhet	0,0	-0,3	1,4	-0,5	1,4	0,7	-0,8
Handel	0,8	0,5	2,8	0,8	0,2	3,3	-1,6
Transport & magasinering	0,1	0,1	-0,5	0,6	-0,7	-0,6	-0,8
Hotell- & restaurangverksamhet	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,3	-1,5	-1,0
Information & kommunikation	-1,0	-0,7	-2,7	0,6	-3,1	-2,5	-2,6
Finans- & försäkringsverksamhet	-0,7	-0,7	-0,8	-0,5	-1,1	-0,9	-1,3
Fastighetsverksamhet	0,0	0,0	-0,1	0,1	0,1	-0,5	-0,3
Företagstjänster	-0,2	0,3	-3,1	2,7	-3,4	-1,7	-5,0
Offentlig förvaltning & försvar	-0,6	-0,5	-1,3	-0,7	-0,5	-2,2	1,3
Utbildning	-0,2	-0,4	1,0	-0,5	1,0	0,3	-0,6
Vård och omsorg; sociala tjänster	0,1	0,0	0,8	-1,6	3,9	1,2	2,3
Kulturella & personliga tjänster	-0,4	-0,4	-0,3	-0,1	-0,5	-0,8	-0,6
Okänt	-0,1	-0,1	0,3	-0,4	0,5	0,3	0,4
Mer än 2 procentenheter över riksgenomsnittet							
Mer än 2 procentenheter under riksgenomsnittet							

Tabell 5.2 ovan visar hur mycket de aktuella delregionerna avviker från riksgenomsnittet. Som redan konstaterats (tabell 5.1) finns det en del skillnader mellan Västsverige och riket, men desto större skillnader framträder när man jämför delregionerna med riksgenomsnittet. Hallands län har t.ex. en större andel som arbetar inom handel, men färre inom information och kommunikation samt

företagstjänster. Göteborgsregionen sticker ut med en betydligt större andel företagstjänster, vilket inte är förvånande med tanke på delregionens funktion inom Västsverige (övriga delregioner har en betydligt mindre andel företagstjänster än riket).

Sjuhärad och, i synnerhet, Skaraborg har en betydligt större andel arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin jämfört med riket, men skiljer sig också gentemot Halland, Göteborgsregionen och Fyrbodal som samtliga har betydligt lägre andelar (även om också dessa har en större andel inom tillverkningsindustrin jämfört med riket). Sjuhärad sticker också ut genom sin relativt stora andel inom handel, tillsammans med Halland. Information och kommunikation tycks inte vara någon västsvensk paradgren, där endast Göteborgsregionen når över riksgenomsnittet.

Arbetsmarknaden fortsätter att vara starkt könsuppdelad (figur 5.4). Kvinnor dominerar stort inom vård & omsorgsbranscherna och inom utbildningsbranschen, medan männen dominerar stort inom byggbranschen.



Figur 5.4. Könsfördelning på arbetsmarknaden, Västsverige, 2017. Källa: SCB.

Totalt sysselsätter arbetsmarknaden ca 900 000 människor i Västsverige. Två tredjedelar arbetar i den privata sektorn och en tredjedel i den offentliga. Flest anställda i den privata sektorn finner man i företag med 10–49 anställda och det är också dessa företag som genererar störst förädlingsvärde. Tabell 5.3 nedan visar de 15 största företagen i Västsverige, sett till antalet anställda, och inkluderar även offentligt ägda företag. Det klart största företaget är Volvo Personvagnar som tydligt dominerar listan med närmare 20 000 anställda. Andra stora arbetsgivare, utanför Volvokoncernen, är Ericsson, Astra Zeneca och SKF, för att nämna några. Av de 15 största företagen är 14 lokaliserade i Västra Götaland och endast ett, Ringhals (som är ett offentligt ägt bolag), är lokaliserat i Halland.

Tabell 5.3. De 15 största företagen i Västsverige (antal anställda). Källa: Bisnode.

Företagsnamn	Antal anställda
Volvo Personvagnar Aktiebolag	19 910
Samhall Aktiebolag	3 783
Volvo Lastvagnar Aktiebolag	3 757
Volvo Powertrain Aktiebolag	3 538
PostNord Sverige AB	3 205
Chalmers Tekniska Högskola Aktiebolag	3 092
Ericsson AB	2 570
Skanska Sverige AB	2 385
AstraZeneca AB	2 159
GKN Aerospace Sweden AB	2 106
Lernia Bemanning AB	2 054
Essity Hygiene and Health Aktiebolag	1 829
Stena Line Scandinavia AB	1 695
International Automotive Components Group Sweden AB	1 563
Nobina Sverige AB	1 537
Adecco Sweden Aktiebolag	1 513
SKF Sverige Aktiebolag	1 469
Praktikertjänst Aktiebolag	1 421
Ringhals AB	1 386
SAAB Aktiebolag	1 307

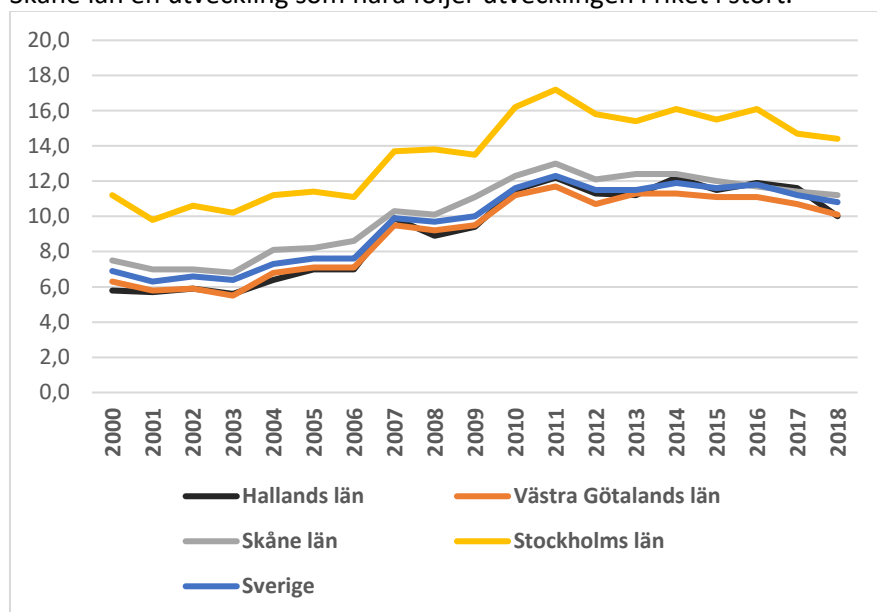
Inom den offentliga sektorn sysselsätter den primärkommunala förvaltningen ca 60 procent av den totala summan offentliganställda. De största arbetsgivarna på den offentliga sidan är i fallande storleksordning Västra Götalandsregionen, Göteborgs kommun, Borås Kommun, Halmstad kommun, Göteborgs universitet, Kungsbacka kommun och Region Halland.

Sverige är ett land som är beroende av handel med omvärlden och är därmed känsligt för förändringar i världsekonomin. Västsverige är känt för sin starka position inom internationell handel och har under en historiskt lång tid varit en nettoexportör. Mer än en tredjedel av Sveriges export skeppas ut via Göteborgs hamn, enligt uppgifter från OECD (2017). Samma källa uppger att värdet av export av varor från Västsverige står för nästan en tredjedel av BRP, 244 miljarder kronor, och merparten av exporten genereras från företag i Göteborgsområdet. De tre viktigaste exportmarknaderna för de västsvenska företagen är Norge, USA och Belgien. Cirka 18 procent av den totala exporten från Västsverige går till de skandinaviska länderna Danmark och Norge. De viktigaste exportsektorerna är fordonsindustrin, andra maskiner och industriprodukter, datorer och elektronik.

Importen av varor till Västsverige motsvarar mindre än en tredjedel av BRP, 210 miljarder kronor, och de tre viktigaste importländerna är Tyskland, Nederländerna och Belgien. Cirka 14 procent av importen har sitt ursprung i Skandinavien. De dominerande importvarorna är datorer, elektronik, fordon och övriga maskiner och industriprodukter (OECD, 2017).

Företagande

Nyföretagandet har ökat kraftigt i Sverige sedan millennieskiftet, även om en avmattning kan märkas under senare år (se Figur 5.5). Stockholms län har en betydligt högre andel nystartade företag sett till sin befolkning än övriga Sverige. Västsverige, där Halland och Västra Götalands län ingår, har liksom Skåne län en utveckling som nära följer utvecklingen i riket i stort.



Figur 5.5. Nystartade företag per tusen invånare 2000–2018. (Källa: SCB)

Generellt kan man konstatera att Västsverige ligger något under riksgenomsnittet (9,7%) med en andel företagare bland de sysselsatta på 9,4%, där Halland drar upp genomsnittet något med sina 10,3% (se tabell 5.4 nedan). Man kan också konstatera att en majoritet av företagarna är män, och det finns inga tecken på att denna majoritet skulle försvagas nämnvärt.

Län	Kvinnor	Män	Totalt 2018
Gotlands län	13,1	19,9	16,6
Kalmar län	6,7	16,7	11,9
Jämtlands län	6,5	16,2	11,7
Kronobergs län	5,7	15,7	10,9
Dalarnas län	5,6	15,8	10,8
Stockholms län	7,2	14,0	10,6
Värmlands län	6,1	14,8	10,6
Örebro län	3,8	16,2	10,5
Hallands län	5,7	14,5	10,3
Skåne län	6,4	13,0	9,8
Riket	5,6	13,5	9,7
Västsverige	5,1	13,3	9,4
Västra Götalands län	5,0	13,1	9,3
Uppsala län	5,7	12,7	9,3
Jönköpings län	2,6	14,7	9,1
Blekinge län	5,2	11,3	8,6
Gävleborgs län	2,8	13,6	8,6
Östergötlands län	4,4	11,8	8,3
Västmanlands län	4,3	11,4	8,2
Västernorrlands län	5,3	9,9	7,8
Södermanlands län	4,4	10,1	7,6
Norrbottens län	1,9	12,6	7,5
Västerbottens län	2,9	11,4	7,4

Tabell 5.4 Andel företagare av de sysselsatta 2018, 15–74 år. (Källa: SCB, AKU).

Jämför man med 2012 har andelen företagare av den sysselsatta befolkningen minskat, såväl i riket som i Västsverige (med -0,8 procentenheter). I Halland tycks minskningen vara extra stor (-1,8 procentenheter), men ligger alltså fortfarande något över riksgenomsnittet.

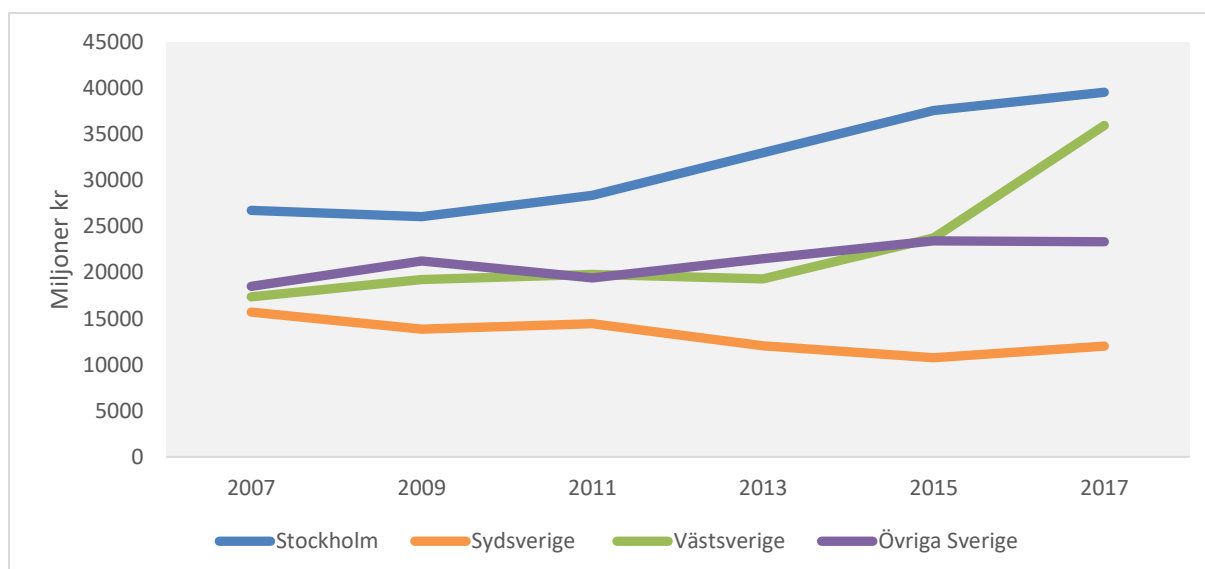
Innovation och FoU i Västsverige

Västsverige är idag på många sätt en kunskapsregion. Det globaliserade näringslivet satsar stora resurser på FoU. Samverkan inom ramen för det västsvenska innovationssystemet, med sitt utbyggda system av science parks etc. och med högskolor och universitet, är en av regionens gemensamma styrkor. Västsverige, med tyngdpunkt på Göteborg, en av de regioner i världen där näringslivet satsar mest på investeringar i FoU i förhållande till ekonomins storlek¹. Kapitlet nedan kommer beskriva Västsveriges satsningar på FOU och innovation.

FOU-investeringar

Västsverige karaktäriseras av ett näringsliv med omfattande investeringar i FoU. Vid en jämförelse med Europas regioner hamnar Västsverige på sjätte plats i FoU-utgifter som andel av BRP 2017. Det är högst i Sverige enligt Eurostats statistik. Företag i Västsverige investerade 36 miljarder i FoU under 2017. Västsverige närmar sig Stockholm som är den region med högst FOU-investeringar i näringslivet.

¹ Var det bättre förr?



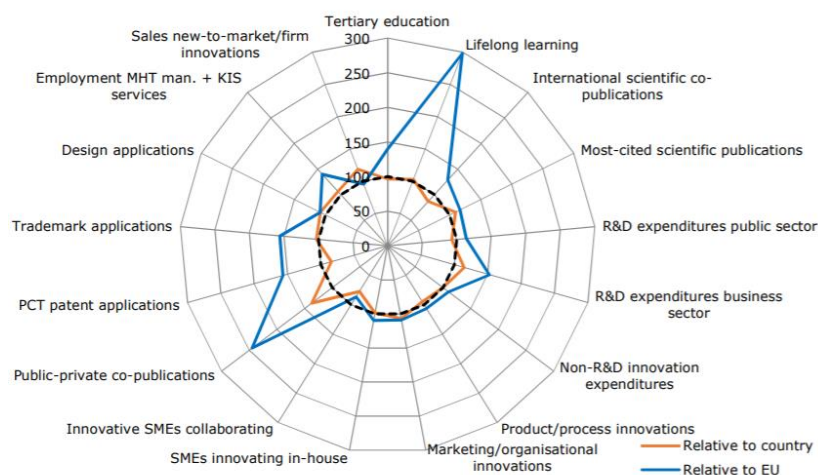
Figur 5.6. Företagens utgifter för FoU 2007–2017. Källa: SCB

Västsverige har 32 procent av Sveriges företags FoU-investeringar. Detta kan jämföras med år 2007 då Västsverige hade 22 procent av företagens FoU-investeringar i Sverige, vilket är en procentuellökning med 10 procentenheter under en 10-årsperiod. Företagens FoU-investeringar ökat kraftigt i Västsverige. Företagens investeringar och satsningar i FoU är en mycket viktig komponent för att stärka den fortsatta produktiviteten och tillväxten i Västsverige. Det finns dock inomregionala skillnader där tyngdpunkten av FoU-investeringarna sker i Göteborgsregionen.

Innovation i Västsverige

Västsveriges förmåga att omsätta forskning och utveckling till nya produkter och processer är viktigt för att upprätthålla konkurrenskraften i näringslivet. I detta avsnitt fokuserar vi på EU:s mätningar av regional innovationsförmåga samt SCB:s innovationsundersökning.

EU:s mätning av innovationsförmåga kallas "The Regional Innovation Scoreboard" (RIS) som baseras på 17 viktade indikatorer. Enligt dessa indikatorer tillhör Västsverige den gruppen som har högst innovationsförmåga i EU år 2019. Totalt är det 238 regioner med i jämförelsen och Västsverige placeras på plats 12 av 238. För att tillhöra gruppen med högst innovationskraft måste man vara på plats 38 eller högre. Mellan år 2011–2019 har innovationskraften ökat med 2,9 procent i Västsverige enligt RIS. Västsveriges relativa styrka gentemot andra regioner i EU är livslångt lärande som är högre än genomsnittet för Europa. Även sampublicationer mellan offentlig och privat sektor är en relativ styrka för Västsverige. Forsknings- och innovationsinvesteringar från den privata sektorn utmärker sig också i Västsverige enligt undersökningen. En utmaning som finns enligt RIS är samarbetet mellan innovativa små och medelstora företag.



Figur 5.7. Regional Innovation Scoreboard 2019. Källa: Eurostat²

Enligt SCB:s innovationsundersökning är andelen innovationsverksamma företag jämnt fördelade mellan regionerna. Högst andel innovationsverksamma företag har Småland och öarna. Där har 61 procent av företagen innovationsverksamhet. I Västsverige anger 54 procent av företagen att de har innovationsverksamhet.

² Bild hämtad från: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/35942>; 2020-06-02

6. Social sammanhållning

Sverige är ett land som länge setts som ett föredöme med förhållandevis små klassklyftor. De flesta skulle nog instämma i att små skillnader mellan olika grupper i ett samhälle är positivt, eller åtminstone att det är positivt att alla ges någorlunda liknande livschanser från unga åldrar. Under de senaste decennierna har det emellertid uppmärksamats allt oftare att skillnaderna mellan olika grupper ser ut att öka. Detta kapitel fokuserar på några aspekter som belyser utvecklingen avseende social sammanhållning.

Segregation

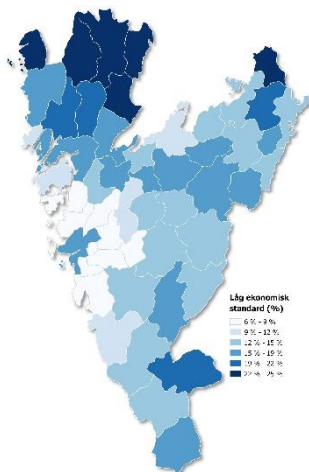
I Sverige deltar fler människor i valen än i de flesta andra demokratiska länder. I valet till riksdagen 2018 låg valdeltagandet på 87,2 %, vilket var en ökning jämfört med tidigare val. Med detta skulle man naturligtvis kunna vara nöjd men som i många andra sammanhang framträder en annan bild om man bryter ner nationella, regionala eller lokala resultat på mindre områden. Skillnaderna i valdeltagande är påfallande mellan olika valdistrikt och bostadsområden och det lägre deltagandet sammanfaller geografiskt med de områden som är socialt utsatta, där inkomsterna är lägre, andelen utrikes födda större och där hälsan är sämre. Störst är dessa skillnader i storstadsregionerna men de finns överallt och motiverar uppmärksamhet och en diskussion om hur fler ska kunna inkluderas och delta i det demokratiska samtalet.

Segregation handlar inte enbart om bostadsområden men boendesegregationen är en starkt bidragande faktor i den totala segregationsproblematiken. En studie genomförd vid Göteborgs universitet visar att de så kallade utanförskapsområdena är på väg att cementeras. Tidigare var dessa förortsområden ofta en anhalt i boendekarriären. Enligt nämnda studie så går utvecklingen mot, i likhet med vad man har kunnat se i USA, att människor blir kvar och inte enbart de som flyttat dit i ett första skede utan också deras barn. Flyttar man så är det primärt till ett motsvarande område. Det är framförallt de i de allra fattigaste områdena som många blir kvar i den typen av områden. När detta sker så finns det starka skäl att rikta särskilda insatser för att skapa delaktighet och inkludering. Genomströmningsområden behöver naturligtvis inte vara något positivt och att människor blir kvar är inte nödvändigtvis negativt men om områdets boende är en homogen grupp med lägre inkomster, lägre utbildning och sämre förankring på arbetsmarknaden så är det högst sannolikt att diket mellan området och det omgivande samhället blir både djupt och brett. Det är inte enbart boendet eller området som går i arv, utan också livsvillkoren i ett bredare perspektiv. Ökad ojämlikhet (och därmed ökad segregation) är en av de västsvenska utmaningar som OECD uppmärksammar i rapporten "Territorial Reviews: The Megaregion of Western Scandinavia".

En annan sida av segregationen som har betydelse för det demokratiska deltagandet är skolsegregationen. Enligt ett flertal studier har skolsegregationen ökat. Det finns i huvudsak två förklaringar till detta. Den första förklaringen är ökad boendesegregation. Eftersom de flesta elever går i en skola nära hemmet, och de socioekonomiska skillnaderna mellan bostadsområdena har ökat, blir konsekvensen ökad skolsegregation. Men boendesegregation kan inte ensamt förklara den ökade skolsegregationen (skolsegregationen har nämligen ökat snabbare än boendesegregationen). Den andra förklaringen är det fria skolvalet. Det tenderar nämligen att vara föräldrar med god socioekonomisk ställning som söker sig bort från den lokala offentliga skolan. Det finns friskolor där man i princip måste ställa sitt barn i kö på förlossningsdagen för att ha en chans att bli antagen. Det är inte svårt att se att den som är nyanländ eller har begränsad tillgång till kunskap om det svenska skolsystemet hamnar utanför det fria skolvalets möjligheter.

Inkomst/fattigdom

EU:s definition av relativ fattigdom innebär att en person har en inkomst efter skatt som underskrider 60 procent av landets medianinkomst. Personer som löper risk för fattigdom antas inte ha tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna leva på en nivå som anses godtagbar i samhället. I Sverige har andelen av befolkningen som har en inkomst under 60 procent av medianinkomsten ökat de senaste åren. I Västsverige lever 14 procent av befolkningen i fattigdom enligt EU:s definition. Det är fler utrikesfödda än inrikes födda som lever i relativ fattigdom. I Västsverige lever 30 procent av de utrikesfödda i relativ fattigdom jämfört med 10 procent av de inrikes födda.



Figur 6.1 Andel med låg ekonomisk standard 2018. Källa: SCB

Det är inte bara de som saknar arbete som har fått det mer svårt ekonomiskt. Fenomenet att ett ökande antal människor har problem med att klara sin försörjning trots att man har ett eller flera jobb är mest påtagligt och uppmärksammat i storstäderna men sannolikt inte enbart ett storstadsfenomen. Som framgår av figur 6.1 är skillnaderna påtagliga i Västsverige och de kommuner som har högst andel med låg ekonomisk standard ligger utanför de större städerna.

Göteborgs stads Jämlikhetsrapport från 2017 visar att 16 procent av samtliga förvärvsarbetande vuxna (20–64 år) är relativt fattiga. Det vill säga att trots ett eller flera jobb har de en inkomst som ligger under 60 procent av den disponibla medianinkomsten. Detta beskrivs ofta som arbetande fattiga. Av de göteborgare som är födda i Sverige och har barn som bor hemma är 7,6 procent arbetande fattiga. Motsvarande uppgift för de som är födda utomlands är 34 procent.

Av samma rapport framgår att bland de göteborgare som räknas som arbetare, och som är födda i Sverige och har barn som bor hemma, är 7,7 procent arbetande fattiga. Motsvarande siffra för de som är tjänstemän är 2,4 procent. Bland de som är födda utomlands och har barn som bor hemma är 20 procent arbetande fattiga bland arbetarna och 7 procent bland tjänstemännen. Hur covid-19-pandemin kommer att påverka denna utveckling är i dagsläget inte möjligt att förutspå. Det finns emellertid anledning att anta att den relativa fattigdomen kommer att öka. Många arbetsgivare har uttryckt att anställda som har fått lämna tillsvidareanställningar i krisens spår kommer att återanställas på timmar om och när verksamheten kommer igång igen. Åtminstone inledningsvis är det sannolikt att antalet deltidsarbeten och osäkra anställningar kommer att öka jämfört med tiden innan pandemin.

Psykisk ohälsa

Sverige är ett av världens rikaste och mest jämlika länder. Ändå sprider sig psykisk ohälsa både bland äldre och yngre. Psykisk ohälsa har, enligt Socialstyrelsen, ökat med över 100 procent på tio år hos barn i åldern 10–17 år och i den vuxna befolkningen är det den vanligaste sjukskrivningsorsaken.

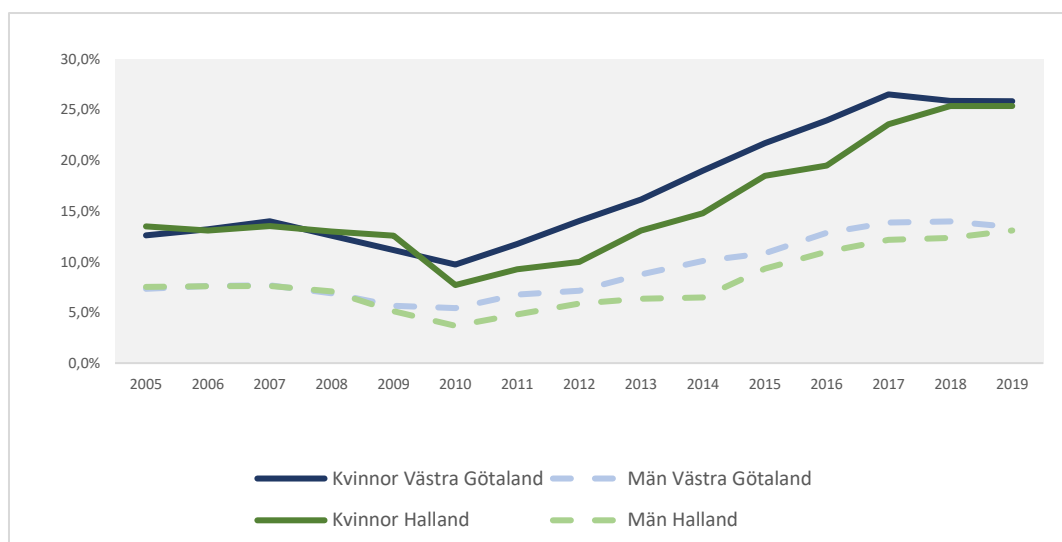
Västsverige är inte något undantag och den psykiska ohälsan bör stå högt upp dagordningen då strategier för regionens framtida utveckling tas fram.

Sverige är ett välfärdsland sett ur de flesta perspektiv. I internationell jämförelse är Sverige också ett jämlikt land med relativt små klasskillnader, även om klyftorna växer snabbare här än i övriga OECD-länder och har gjort så sedan 1990-talet. Sverige har väl fungerande skolor, barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård och övrig samhällsservice. Flertalet har en bostad och arbetslösheten är lägre än på decennier. Det finns fattigdom men andelen av befolkningen som har fått en bättre materiell standard växer. Tilliten till våra medmänniskor och till samhällets institutioner är hög, om än något sjunkande, och på det hela taget lever vi i ett tryggt samhälle, även om det finns krafter som påstår motsatsen.

Det finns också anledning att uppmärksamma att psykisk hälsa och psykisk ohälsa ofta sammanblandas. Resurserna för att stärka samhällets stöd ligger dock här på helt skilda områden. Den psykiska hälsan främjas i en meningsfull och fungerande vardag. Här handlar det bland annat om att alla ges tillgång till arbete, utbildning, social gemenskap och det boende man behöver. Psykisk ohälsa, används ofta i allmän och politisk debatt som ett samlingsbegrepp på ett helt annat sätt än när det gäller fysisk ohälsa. I debatten kring psykisk ohälsa klumpas ofta tunga psykiatriska diagnoser ihop med ordinär vardagsstress.

En del av den psykiska ohälsan som uppmärksammas under senare år består snarast av nedsatt psykisk hälsa kopplat till yrkesliv eller arbetslöshet i den vuxna befolkningen, ensamhet bland de äldre och skolan och sociala relationer i den yngre generationen. Denna sorts nedsatta psykiska hälsa medför sällan ett mer omfattande vårdbehov utan kan snarare hanteras via åtgärder runt vardagens livsvillkor, på individnivå och på samhällsnivå. Med en tydligare begreppssortering inom området psykisk ohälsa blir rätta åtgärder lättare att identifiera. Generellt är sociala faktorer såsom uppväxtmiljö, inkomstnivå och utbildning relaterade med risk för allvarlig psykisk sjukdom, såsom psykossjukdomar. Mildare psykisk ohälsa däremot uppvisar inte lika tydliga samband med socioekonomisk position. Här finns en större spridning.

Psykisk ohälsa är ett allvarligt problem både bland yngre och äldre. Bland de vuxna i yrkesverksam ålder är kvinnor i vården överrepresenterade. Till stor del de med de lägsta befattningarna men inte enbart. Även kvinnliga läkare är betydligt mer utsatta än manliga. Sjukskrivning till följd av psykisk ohälsa ökar och utgör nästan 50 % av det totala antalet sjukdomsfall 2019 i Västsverige. Enligt Försäkringskassan är dessa sjukskrivningar också betydligt längre än vid andra sjukdomstillstånd och risken för upprepade sjukskrivningar större. Genomsnittstiden (medianen) för att avsluta ett sjukfall är 44 dagar för samtliga diagnoser. För personer sjukskrivna i psykiatriska diagnoser är genomsnittet 75 dagar. I samhällsdebatten diskuteras ofta sjukskrivningar orsakade av stress. Nedan visas andelen pågående sjukfall med diagnosen Anpassningsstörningar och reaktion på svår stress (F43) av samtliga pågående sjukfall. Det är större andel kvinnor än män som är sjukskrivna pga utmattningssyndrom och stress.



Figur 6.2. Andel pågående fall med diagnos F43 (Anpassningsstörningar och reaktion på svår stress) av samtliga pågående fall, Västsverige, 2005-2019 kvartal 1. Källa: Försäkringskassan

Högre pensionsålder och tidigare inträde på arbetsmarknaden är högst aktuella frågor i samhällsdebatten men i det sammanhanget bör man också beakta det produktionsbortfall som den psykiska ohälsan för med sig. 39 400 personer i Västsverige var i januari 2019 sjukskrivna och av dessa hade ca. 20 000 psykiatriska diagnoser. Att höja pensionsåldern och att tidigarelägga inträdet på arbetsmarknaden må vara avgörande faktorer för den framtida välfärden. Minst lika angeläget bör det emellertid vara att minska sjukfrånvaron på grund av psykisk ohälsa, som dels dränerar den totala arbetskraften, dels tar en ansevärd del av hälso- och sjukvårdens resurser i anspråk. De regionala skillnaderna när det gäller sjukskrivning på grund av psykisk ohälsa är påtagliga. Västsverige ligger något över riksgenomsnittet när det gäller diagnoser kopplade till psykisk ohälsa.

I den yngre delen av befolkningen är det svårare att se sambanden mellan socioekonomi och psykisk ohälsa. Det finns studier som tyder på att risken är större bland barn och ungdomar med föräldrar med låga inkomster men det är också klarlagt att hela ungdomsgruppen, särskilt flickor, uppvisar en ökning av psykisk ohälsa. Barn och unga vuxna som tidigt får psykiatriska diagnoser som depression och ångestsyndrom riskerar att bli sjuka under lång tid och enligt Socialstyrelsen ökar då också risken för självmordsförsök och självmord. Bland pojkar i åldern 10–17 år med samsjuklighet i depression och ångestsyndrom är självmord 25 gånger vanligare jämfört med pojkar i samma ålder som inte fått någon psykiatrisk diagnos. Insjuknande i tidig ålder påverkar också förmågan att tillgodogöra sig högre studier. Socialstyrelsen har följt upp barn och unga som vårdats för depression och ångestsyndrom 2006. Tio år senare hade de personerna uppnått en betydligt lägre utbildningsnivå än de som inte varit sjuka. Om detta samband är riktigt så kan naturligtvis den ökande psykiska ohälsan långsiktigt påverka den generella utbildningsnivån och därmed också den regionala utvecklingen.

7. Agenda 2030

FN:s medlemsländer antog Agenda 2030 år 2015. Agenda 2030 syftar till att skapa en hållbar utveckling. Agenda 2030 består av 17 globala mål som ska leda till ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling i samtliga världens länder år 2030. Det finns en stark betoning på att målen är odelbara De 17 globala målen är indelade i 169 delmål med tillhörande indikatorer.

EU:s sammanhållningspolitik tillsammans med Horizon 2020 och Europa 2020-strategin anses vara tre viktiga instrument för att uppnå de globala hållbarhetsmålen. Agenda 2030 påverkar Västsverige både direkt och indirekt. Hur Agenda 2030 påverkar kan skilja sig beroende på om man arbetar i näringslivet, offentliga sektorn eller civilsamhället men den gemensamma faktorn är att alla strävar efter att bidra till att de 17 globala målen uppnås. Sveriges kommuner och regioner följer årligen utvecklingen av de globala målen på region- och kommunnivå. Nedan visas indikatorer för de globala målen på regionnivå.

Tabell:7.1. Agenda 2030 indikatorer för Västra Götaland och Region Halland 2015–2018. Källa:Kolada

Mål och indikatorer	Västra Götalandsregionen				Region Halland			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Mål 1 Ingen fattigdom								
Invånare 0-19 år i ekonomiskt utsatta hushåll, andel (%)	9,9	9,2	9,1	8,6	5,6	5,2	5,6	5,6
Invånare 18-64 år med låg inkomst, andel (%)	20,3	20,2	17,9	18,8	16,8	17,0	16,3	17,2
Mål 2 Ingen hunger								
Invånare med fetma, andel (%)	13	14		15	11	12		13
Ekologiskt odlad åkermark, andel (%)	20	23	23	25	7	9	11	11
Mål 3 Hälsa och välbefinnande								
Medellivslängd kvinnor, år	83,8	83,9	84,0	84,1	84,7	84,7	84,6	84,8
Medellivslängd män, år	80,2	80,3	80,4	80,5	80,9	81,2	81,5	81,5
Långtidssjukskrivna med psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar, andel (%)	49,7	52,7	54,9	54,7	46,7	49,8	51,8	52,6
Fallskador bland personer 65+, 3-årsm, antal/100 000 inv	2 966	2 853	2 783	2 746	3 047	2 953	2 884	2 821
Förekomst av diabetes typ 2, andel (%)	5,3	5,5	5,7	5,8	4,3	4,4	4,5	4,7
Antibiotikaförsäljning region, recept/1000 inv	299,4	292,8	287,9	276,6	297,7	297,3	296,8	279,6
Mål 4 God utbildning för alla								
Elever i år 9 som är behöriga till yrkesprogram, totalt län, andel (%)	85	83	81	83	89	85	84	86
Invånare 25-64 år med eftergymnasial utbildning, andel (%)	41,6	42,2	42,8	43,5	38,7	39,3	39,9	40,3
Mål 5 Jämställdhet								
Heltidsarbetande månadsavlönade, region, andel (%)	66	67	68	68	58	59	60	61
Föräldrapenningdagar som tas ut av män, andel av antal dagar (%)	26,1	26,8	28,0	29,3	25,9	27,1	28,5	30,0
Kvinnors medianlön som andel av mäns medianlön, anställda av regionen, andel (%)	89,1	89,0	88,7	88,8	83,2	84,7	83,9	83,8
Kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst, andel (%)	79,1	79,6	79,8	80,2	75,8	76,6	77,1	77,5
Mål 6 Rent vatten och sanitet								
Vattenförbrukning lokaler, kbm/kvm	0,61	0,61	0,62	0,57	0,53	0,54	0,51	0,53
Sjöar med god ekologisk status, andel (%)	25,8	25,8			42,4	42,4		
Vattendrag med god ekologisk status, andel (%)	13,8	13,8			4,7	4,7		
Grundvattenförekomster med god kemisk och kvantitativ status, andel (%)	96,0	96,0			97,2	97,2		
Vattenanvändning totalt, senaste mätning, kbm/inv	309,4	309,4	309,4	309,4	262,6	262,6	262,6	262,6
Mål 7 Hållbar energi för alla								
Fjärrvärmeproduktion av förnybara energikällor på värmeverk inom det geografiska området, andel (%)	180	180	180	179	208	202	199	210
Energianvändning i verksamhetslokaler, kWh/kvm BRA	37	39	38	38	42		42	42
Slutanvändning av energi totalt inom det geografiska området, MWh/inv								
Mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt								
Bruttoregionalprodukt (BRP), kr/inv	432 387	445 348	467 361	483 853	323 933	342 288	355 084	365 663
Långtidsarbetslöshet 25-64 år, andel (%) av bef.	3,5	3,4	3,4	3,3	3,1	3,2	3,5	3,3
Invånare 17-24 år som varken arbetar eller studerar, län, andel (%)	8,9	8,5	7,7	7,6	8,1	8,4	7,1	6,9
Tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s, andel (%)	65,8	72,2	78,9	83,4	55,6	64,2	73,8	81,4
Befolkning i kollektivtrafknära läge, andel (%)	80,7	80,9	81,0		75,7	75,0	75,0	
Mål 10 Minskad ojämlikhet								
Invånare 16-84 år med avsknad av tillit till andra, andel (%)	28	28		28	25	24		26
Ginikoefficient, index	0,406	0,394	0,390	0,388	0,381	0,378	0,373	0,374
Mål 11 Hållbara städer och samhällen								
Demografisk försörjningskvot	0,72	0,73	0,73	0,74	0,81	0,82	0,83	0,84
Trångboddhet i flerbostadshus, enligt norm 2, andel (%)	17,1	17,7	18,3	18,5	12,6	13,5	14,3	14,9
Utsläpp till luft av kväveoxider (NOx), totalt, kg/inv	15,3	14,9	14,0		18,4	17,6	18,0	
Utsläpp till luft av PM2.5 (partiklar <2.5 mikrom). kg/inv	1,60	1,58	1,52		1,95	1,81	1,88	
Resor med kollektivtrafik, resor/inv	169,9	180,1	186,3	194,2	53,5	55,5	57,5	59,6
Förnybara drivmedel kollektivtrafik buss, andel (%)	84,6	89,4	92,5		75,9	79,3	95,9	
Insamlat hushållsavfall totalt, kg/person	457	455	448	435	593	579	564	558
Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, inkl. biologisk behandling, andel (%)	38	39	39	36	37	39	38	31
Ekologiska livsmedel i regionens verksamhet, andel (%)	39,4	41,5	45,7	45,7	27,7	25,7	31,0	31,6
Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna								
Utsläpp till luft av växthusgaser totalt, ton CO2-ekv/inv.	6,26	6,16	6,06		4,93	4,74	4,72	
Miljöbilar, andel av totalt antal bilar i det geografiska området, (%)	24,1	21,5	18,7	17,0	21,0	18,7	16,2	14,8
Genomsnittlig körsträcka med personbil, mil/inv	656,0	663,8	667,1	660,1	729,4	737,4	736,8	730,6
Mål 14 Hav och marina resurser								
Marint skyddad havsareal, andel (%)	13,6	14,6	14,8		2,1	2,1	2,1	
Mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald								
Skyddad natur totalt, andel (%)	6,8	6,9	6,9	7,0	3,4	3,4	3,4	3,5
Mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen								
Valdistrikt med lägst valdeltagande i senaste regionvalet, andel (%)	38,0	38,0	38,0	41,1	52,0	52,0	52,0	57,3
Anmällda våldsbrott, antal/100 000 inv	966	1 005	961	928	785	846	712	754
Förtroendevalda i kommunfullmäktige eller regionfullmäktige som utsatts för trakasserier, hot eller våld, an		25,1				26,1		
Årets resultat som andel av skatt & generella statsbidrag region, (%)	1,3	3,0	-0,4	0,4	-0,3	0,4	0,1	-0,2

8. Referenser

Arbetsförmedlingen analys 2020:02. (2020) Arbetsmarknadsutsikterna våren 2020.

<https://arbetsformedlingen.se/download/18.2bef8e33170a57d956513766/1592291999584/arbetsmarknadsutsikterna-varen-2020.pdf>

Business Region Göteborg, Region Halland, Västra Götalandsregionen (2017) Towards a Megaregion of Western Scandinavia - West Sweden – Facts and key policy challenges,

<https://www.vgregion.se/ov/data-och-analys/analysportalen/2017/west-sweden-facts-and-key-policy-challenges--towards-a-megaregion-of-western-scandinavia/>

European Commission (2019) Regional Innovation Scoreboard 2019 – Sweden.

<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/35942>

Försäkringskassan. Korta analyser 2016:2

Region Halland (2015) Arbetsmarknadsintegration i Halland – befolkning, skola och utbildning, deltagande, utveckling och inkomster.

Region Halland (2019) På väg till bästa livsplatsen - analys till Regional Utvecklingsstrategi Halland 2035.

Region Halland och Västra Götalandsregionen (2013) Socioekonomisk analys Västsverige, Västra Götalandsregionen och Region Halland

SCB, (2018) Matchningen på arbetsmarknaden – sambandet mellan utbildning och yrke - Analyser om utbildning och arbetsmarknad: A40 – Temarapporter

SCB (2017) Integration – utrikes föddas matchning på arbetsmarknaden i Sverige

SOU 2019:61. Sveriges ekonomi – utsikter till 2035: Bilaga 1 till Långtidsutredningen 2019

Svenska ESF-rådet (2019) Bakgrund till framtiden – en omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021–2027

<https://www.esf.se/Documents/Rapporter%20och%20publikationer/Bakgrund%20till%20framtiden%20en%20omvärldsanalys%20för%20esf%20perioden%202021–2027.pdf>

Tillväxtverket (2019) I takt med tiden - en omvärldsanalys, <https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/publikationer/publikationer-2019/2019-06-20-i-takt-med-tiden---en-omvarldsanalys.html>

Universitetskanslersämbetet (2019) Universitet och högskolor Årsrapport 2019

VGR Analys (2018:32) Vår bästa tid är nu? Regionrapport 2018 - hållbar utveckling i Västra Götaland

VGR Analys (2019:11) Utbildning Underlagsrapport till Regionrapport 2018/19

VGR Analys (2019:12) De utrikes föddas integration på arbets- och bostadsmarknaden Underlagsrapport till Regionrapport 2018/19

VGR Analys (2020:2) Var det bättre förr? Regionrapport 2020 – hållbar utveckling i Västra Götaland